Курс лекцій з дисципліни “Фінансовий аналіз”

Автор: кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та аналізу
Кривоконь Олександр Степанович

Мультимедійний навчальний посібник розроблено для студентів денної та заочної форми навчання факультету обліку і аудиту ННІ аграрної економіки

Лекція 1

Тема: *Теоретичні основи організації фінансового аналізу діяльності підприємств*

План

1. Сутність завдання та місце фінансового аналізу в системі економічної роботи
2. Предмет, об’єкти, принципи та користувачі фінансового аналізу
3. Джерела інформації для проведення фінансового аналізу та його етапи
4. Методи фінансового аналізу

1. Сутність, завдання та місце фінансового аналізу в системі економічної роботи

Фінансовий аналіз

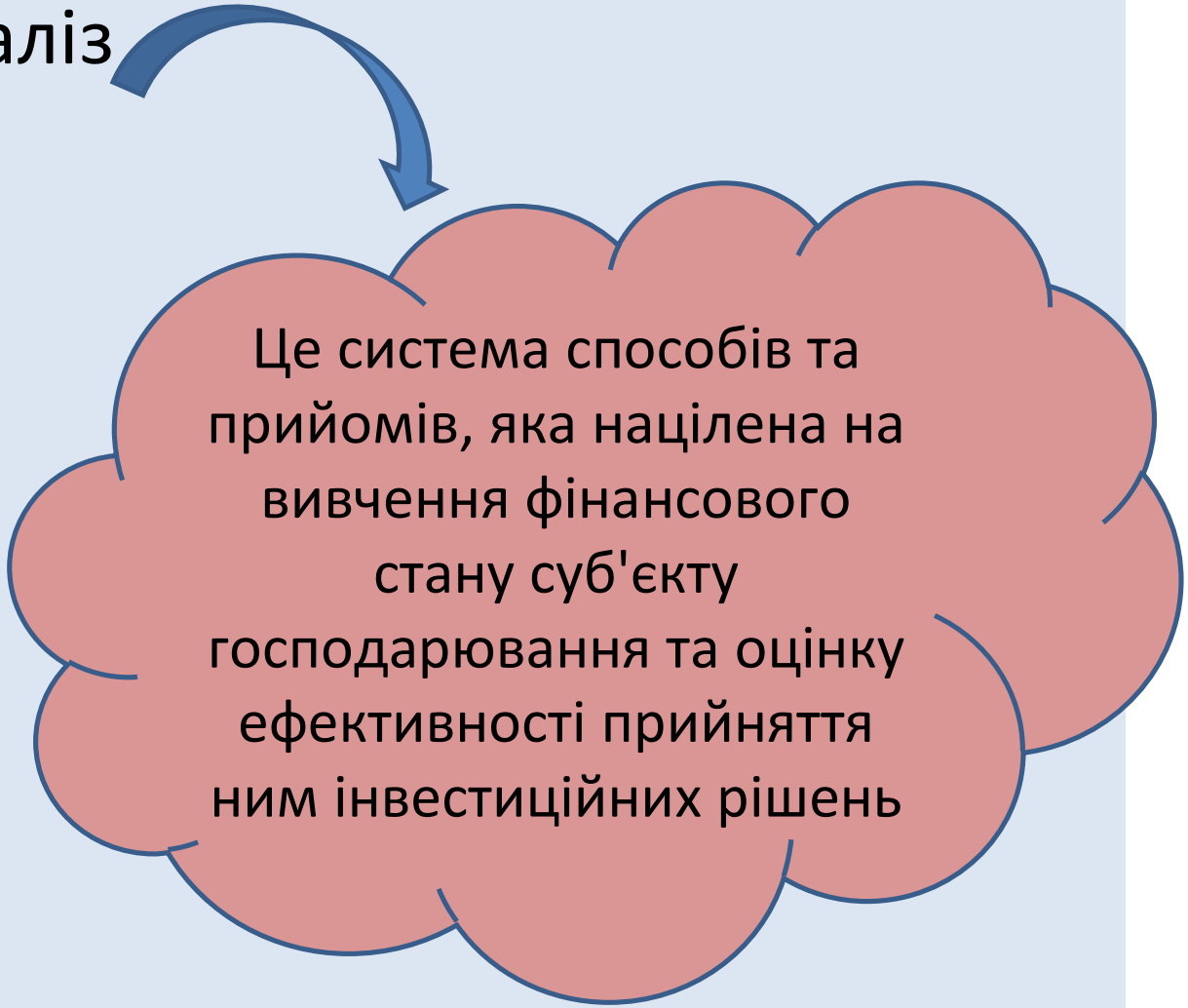

Завдання фінансового аналізу:

- 1. Загальна оцінка фінансового стану підприємства
- 2. Загальна оцінка рентабельності роботи підприємства
- 3. Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів
- 4. Аналіз ліквідності та платоспроможності
- 5. Аналіз фінансової стійкості
- 6. Оцінка кредитоспроможності
- 7. Оцінка виробничо-фінансового левериджу

Завдання фінансового аналізу: (продовження)

- 8. Аналіз фінансових ризиків
- 9. Оцінка потенційного банкрутства
- 10. Аналіз ефективності прийняття інвестиційних рішень

Рис.1 Функції управління в цілісній системі управління господарюючим суб’єктом

2. Предмет, об’єкти, принципи та користувачі фінансового аналізу

- Предмет фінансового аналізу

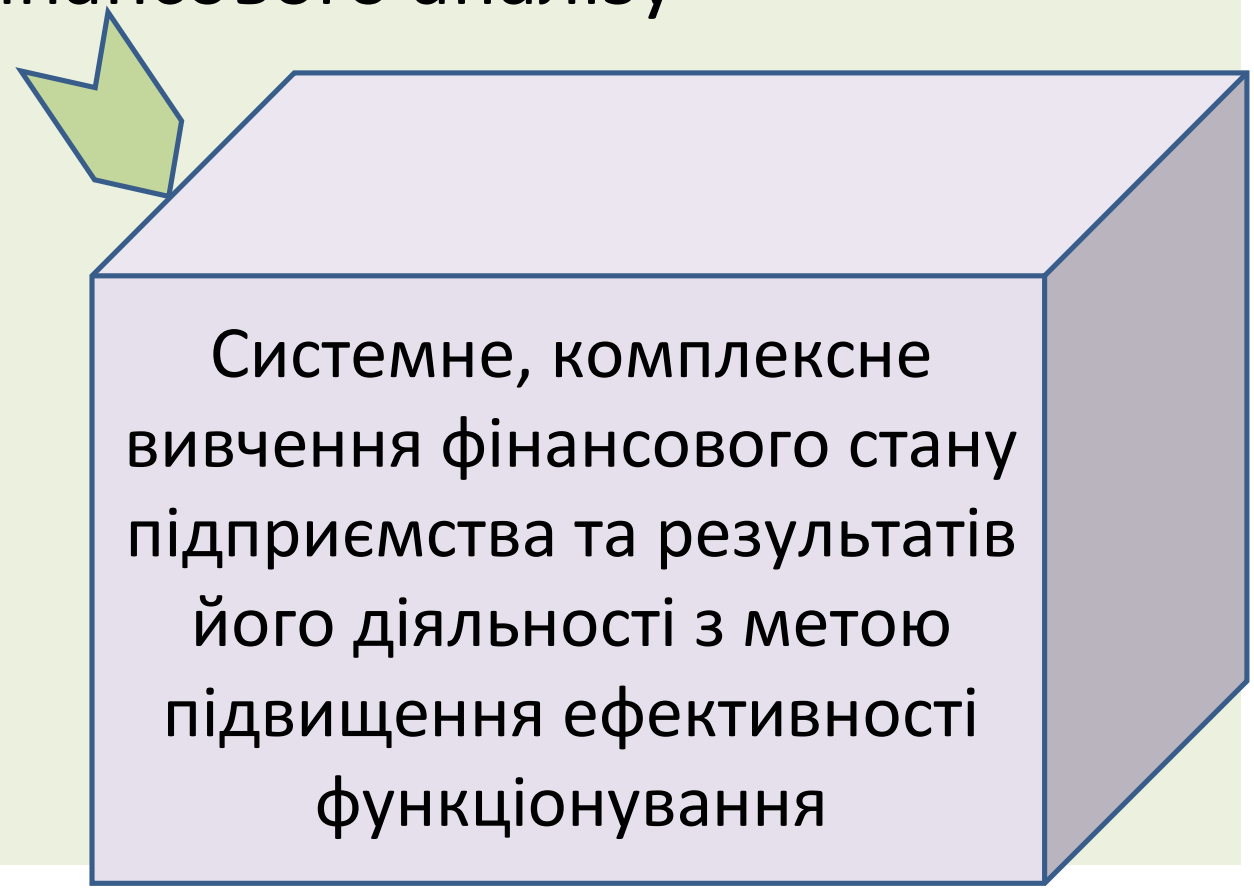

Об'єкти фінансового аналізу

Принципи фінансового аналізу

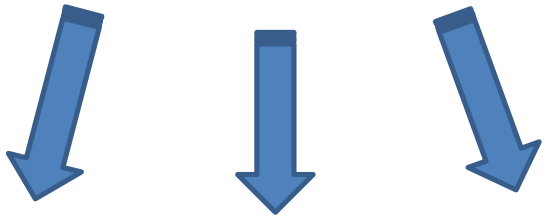

- Системність
- Точність
- Оперативність
- Регулярність
- Прогресивність
- Комплексність
- Об'єктивність
- Динамічність
- Ефективність

Користувачі фінансового аналізу:

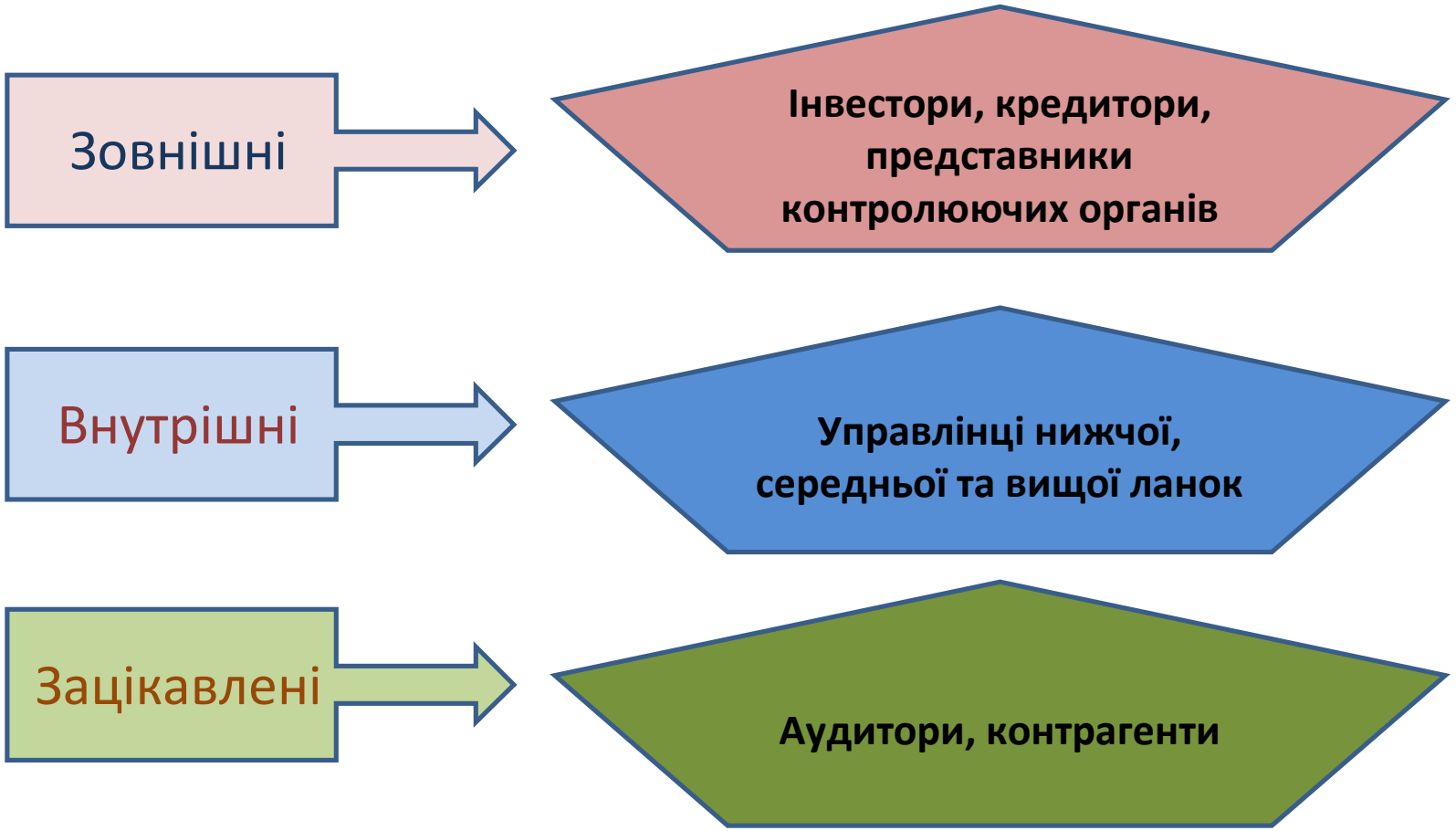

3. Джерела інформації для проведення фінансового аналізу та його етапи

Етапи проведення фінансового аналізу

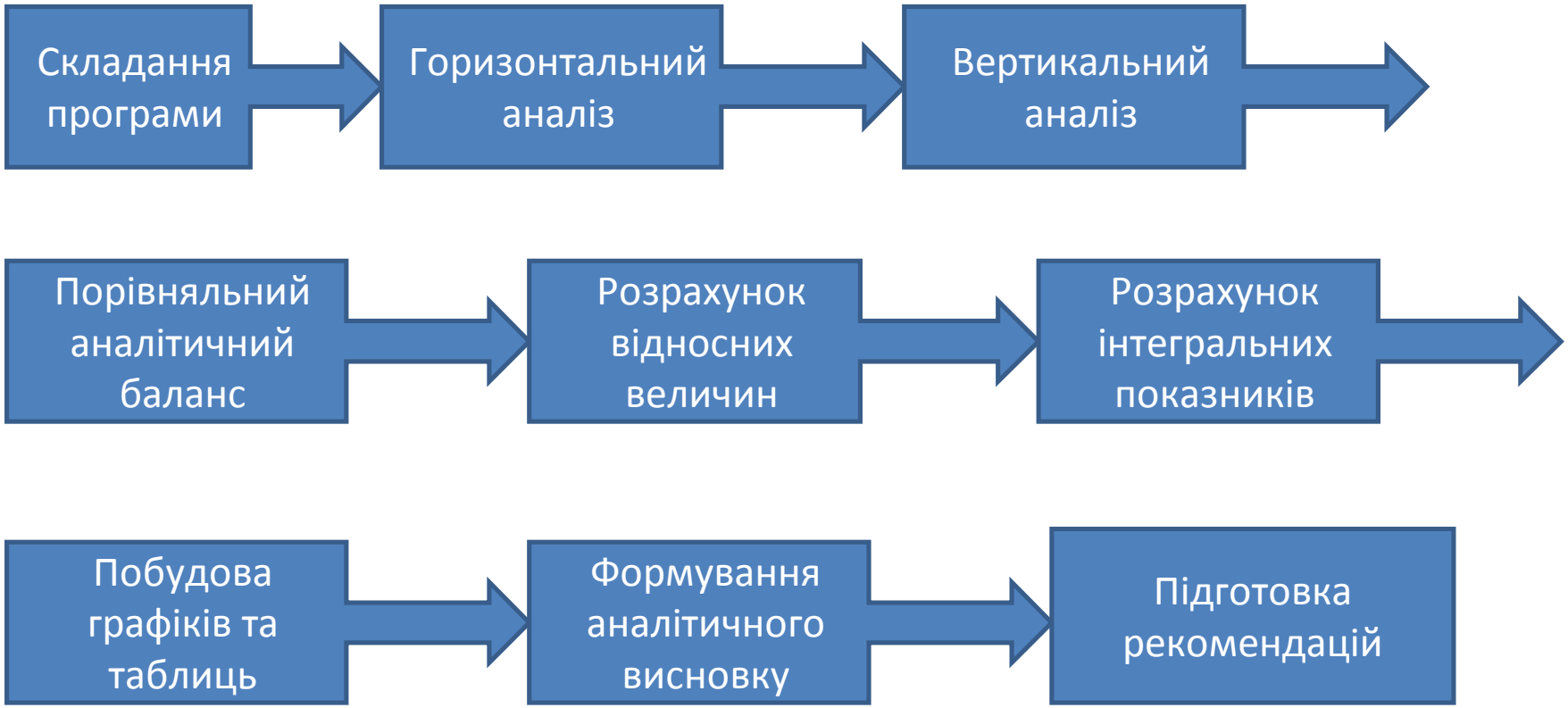

Методи фінансового аналізу

- Порівняння
- Групування
- Індексний метод
- Сальдовий метод
- Балансовий метод
- Кореляційно-регресійний аналіз

- Моделювання
- Відносні, середні та абсолютні величини
- Методи елімінування
- Табличний
- Графічний
- Експертний

Лекція 2

Тема: *Загальна оцінка фінансового стану підприємства*

План

1. Бухгалтерський баланс як інструмент аналізу
2. Горизонтальний та вертикальний аналіз
3. Порівняльний аналітичний баланс
4. Матричний баланс
5. Оцінка коефіцієнтів зміни

Щодо бухгалтерського балансу виділяють дві основні концепції капіталу:

Концепція фінансової природи капіталу, яка базується на абстрагуванні від предметно-речової структури активу балансу, капітал – домінанта пасиву. Ця ідея належить Г. Свинею

Концепція предметно-речової природи капіталу, відповідно до якої капітал визначається як сукупність певних матеріальних і нематеріальних цінностей, як домінанта активу. Ця ідея належить У. Патону.

У практиці фінансового аналізу поняття «капітал» характеризується такими показниками:

Загальний капітал – це підсумок балансу, який, з одного боку, показує загальну суму засобів, що її має у своєму розпорядженні підприємство (актив), а з іншого – суму джерел утворення цих засобів (пасив).

Основний капітал – це немобільний, на тривалий час виведений з обороту капітал. До ***нього*** належать статті розділу І активу балансу. Величина основного капіталу дорівнює підсумку за цим розділом. У суму загального капіталу він включається за залишковою вартістю.

Оборотний капітал – це мобільний капітал, який постійно знаходиться в обороті. Чим вища його оборотність, тим більше він приносить прибутку. До оборотного капіталу відносяться статті розділу ІІ активу балансу. Величина оборотного капіталу дорівнює підсумку за цим розділом.

За ознакою власності загальний капітал складається із власного та позикового

Власний капітал включає статті розділів I, II, V пасиву балансу, його величина дорівнює підсумкам за цими розділами.

Позиковий капітал включає статті розділів III та IV пасиву балансу, його величина дорівнює сумі підсумків за цими розділами.

За тривалістю використання розрізняють капітал *постійний* (*перманентний,* довгостроковий) та *змінний* (короткостроковий).

Постійний (перманентний) капітал включає в себе статті розділів I і III пасиву балансу, його сума дорівнює підсумкам за цими розділами.

Змінний (короткостроковий) капітал – це статті розділу IV пасиву балансу, його величина дорівнює підсумку цього розділу.

У разі побудови ***спрощеного балансу*** зменшується число статей балансу, чим підвищується його наочність, полегшується аналіз.

На основі чинного бухгалтерського балансу будують **спрощений (ущільнений) баланс**, до якого вносять ті статті по яких є відповідне числове значення та які приймають участь в арифметичному підрахунку валюти балансу. Збільшення валюти балансу свідчить про зростання виробничих можливостей підприємства і заслуговує на позитивну оцінку.

Доцільно порівняти аналізований баланс з плановим, з балансами минулих років, з даними підприємств-конкурентів, з кращими господарствами району.

Про незадовільну роботу підприємства вказує наявність “хворих” статей:

- непокриті збитки;
- скорочення суми нерозподіленого прибутку;
- неоплачений капітал;
- вилучений капітал;
- скорочення резервного капіталу;
- сумнівні борги;
- прострочена та безнадійна дебіторська (кредиторська) заборгованість;
- векселі видані (отримані) прострочені;

Про незадовільну роботу підприємства вказує наявність “хворих” статей (продовження):

- необоротні матеріальні активи, що знаходяться на консервації та тимчасово не використовуються;
- зростання грошових коштів на більше ніж 30% від загальної суми оборотних активів;
- зменшення грошових коштів нижче 10% від загальної суми оборотних активів;
- зростання дебіторської заборгованості на більше ніж 40% від загальної суми оборотних активів;
- зменшення виробничих запасів при збільшенні обсягів виручки від реалізації.

На позитивні риси фінансового стану вказують:

-збільшення валюти балансу в кінці звітного періоду порівняно з початком;
- відсутність різких змін у значеннях окремих статей балансу;
- збільшення статутного капіталу;
- збільшення нерозподіленого прибутку;
- збільшення резервного капіталу;
- відносна рівновага дебіторської заборгованості з кредиторською;
- відсутність “хворих” статей балансу;

На позитивні риси фінансового стану вказують (продовження):

-темпи приросту оборотних активів вищі, ніж темпи приросту необоротних активів;
- збільшення частки оборотних активів (може свідчити про формування мобільнішої структури активів, яка сприяє прискоренню обігу оборотних засобів);
- зростання робочого капіталу;
- не перевищення запасами величини робочого капіталу більш ніж вдвічі (запаси повинні бути наполовину сформовані за рахунок власних коштів);
- відсутність значної іммобілізації коштів основної діяльності в капітальні вкладення;
- власний капітал підприємства перевищує позиковий і темпи його зростання вищі, ніж темпи зростання позикового капіталу

Для отримання загальної оцінки, динаміки фінансового стану можна зіставити зміни підсумку валюти балансу зі змінами фінансових результатів діяльності підприємства (чистою виручкою від реалізації продукції (робіт і послуг), валовим прибутком, прибутком від операційної діяльності, чистим прибутком.

Для цього розраховується коефіцієнт зміни валюти балансу за формулою:

$$\mathbf{К_{вб} = (ВБ_{ср1} – ВБ_{ср0}) / ВБ_{ср0} \times 100,}$$

де: $К_{вб}$ — коефіцієнт зміни валюти балансу;

$ВБ_{ср1}$ і $ВБ_{ср0}$ — середня величина підсумку балансу за звітний і попередній періоди.

Коефіцієнт зміни чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) розраховується так:

$$\mathbf{К_{чвр} = (ЧВР_1 – ЧВР_0) / ЧВР_0 \times 100,}$$

де: $К_{чвр}$ — коефіцієнт зміни чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг);

$ЧВР_1$ і $ЧВР_0$ — чиста виручка від реалізації за звітний та попередній періоди;

Коефіцієнт зміни валового прибутку розраховується так:

$$\mathbf{К_{впр} = (ВПР_1 – ВПР_0) / ВПР_0 \times 100,}$$

де: $К_{впр}$ — коефіцієнт зміни валового прибутку;
$ВПР_1$ і $ВПР_0$ — валовий прибуток за звітний та попередній періоди;

Коефіцієнт зміни прибутку від операційної діяльності розраховується так:

$$\mathbf{К_{про} = (ПРО_1 – ПРО_0) / ПРО_0 \times 100,}$$

де: $К_{про}$ — коефіцієнт зміни прибутку від операційної діяльності;

$ПРО_1$ і $ПРО_0$ — прибуток від операційної діяльності за звітний та попередній періоди;

Коефіцієнт зміни чистого прибутку розраховується так:

$$\mathbf{К_{чпр} = (ЧПР_1 – ЧПР_0) / ЧПР_0 \times 100,}$$

де: $К_{чпр}$ — коефіцієнт зміни чистого прибутку;
$ЧПР_1$ і $ЧПР_0$ — чистий прибуток за звітний та попередній періоди;

Випередження темпів зростання зазначених показників порівняно із темпами зростання валюти балансу свідчить про поліпшення використання засобів на підприємстві в динаміці, а відставання – про погіршання використання засобів.

У разі поліпшення використання ресурсів підприємства та підвищення ефективності його діяльності мають виконуватися такі умови:

$$К_{вб} < К_{чвр} < К_{впр} < К_{про} < К_{чпр}$$

Для того щоб аналіз валюти балансу був повним, необхідно дати оцінку змінам окремих його статей. Така оцінка дається з допомогою **горизонтального (часового) і вертикального (структурного) аналізів**. У процесі горизонтального аналізу виявляються абсолютні та відносні зміни величин статей балансу за певний період, дається оцінка цим змінам. Варіантом горизонтального аналізу є трендовий аналіз, який базується на розрахунках відносних відхилень показників за кілька років від рівня базисного року, для якого всі показники приймаються за 100 %. **Трендовий** аналіз широко використовується в прогнозуванні. Велике значення для оцінювання фінансового стану підприємства має вертикальний (структурний) аналіз. Він використовується для дослідження структури засобів і джерел їх утворення шляхом визначення питомої ваги окремих статей у підсумкових даних та оцінювання цих змін. Горизонтальний і вертикальний аналіз взаємодоповнюють один одного, на їх основі будується **порівняльний аналітичний баланс.**

Порівняльний аналітичний баланс характеризує як структуру балансу, так і динаміку його статей. Він систематизує попередні розрахунки. У розглядуваному прикладі показники порівняльного аналітичного балансу можна розподілити на три групи:

показники структури балансу;

показники динаміки балансу;

показники структурної динаміки балансу.

Золоте правило балансу – з метою досягнення паралельності строків мобілізації і використання фінансових ресурсів рекомендується керуватися двома умовами:

- потребу в капіталі для фінансування необоротних активів слід покривати за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов’язань;
- довгострокові пасиви повинні використовуватися не тільки для фінансування необоротних активів, а й для фінансування постійних оборотних активів.

Золоте правило фінансування – фінансовий капітал повинен бути мобілізований на строк, не менший від того, на який цей капітал заморожується в необоротних та оборотних активах. Таким чином: відношення довгострокових активів до довгострокових пасивів повинно бути меншим або дорівнювати одиниці. А відношення короткострокових активів до короткострокових пасивів повинно бути більшим або дорівнювати одиниці.

На наступному етапі вивчають коефіцієнти постійності і мобільності активів підприємства та співвідношення між необоротними і оборотними активами.

Коефіцієнт постійності *– це відношення необоротних активів до сумарних активів.*

Коефіцієнт мобільності – це відношення оборотних активів до сумарних активів.

Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів. Цей показник повинен збільшуватись, що дасть можливість підвищити ліквідність балансу підприємства. Негативною є різка зміна. Якщо частка необоротних активів складає більше **40%**, аналітики говорять про **“важку”** структуру активів, менше – **“легку”**. “Важка” структура свідчить про значні накладні витрати і високу чутливість до зміни виручки, “легка” – про мобільність підприємства. За нормальних умов темпи приросту оборотних активів повинні бути вищі ніж темпи приросту необоротних активів.

До основних показників аналізу розподі-лу коштів між сферою виробництва і сферою обігу належать:

- частка виробничих фондів в активах (коефіцієнт майна виробничого призначення);
- частка основних засобів в активах;
- частка оборотних виробничих засобів в активах;
- частка оборотних виробничих засобів в оборотних активах;
- частка інвестиційного капіталу в необоротних активах (інвестиційним капіталом у широкому розумінні вважається «Незавершене будівництво» і «Довгострокові фінансові інвестиції»).

Лекція 3

Тема: *Загальна оцінка рентабельності роботи підприємства*

План

1. Поняття та види рентабельності
2. Абсолютні показники прибутку підприємства
3. Відносні показники рентабельності роботи підприємства
4. Методика розрахунку точки беззбитковості (брейківену)

Завдання загальної оцінки рентабельності роботи підприємства

У процесі загальної оцінки рентабельності роботи підприємства необхідно:

- вивчити обсяги, склад і динаміку фінансових результатів діяльності підприємства;
- виявити конкретні фактори, які їх визначають, установити їх динаміку та характер впливу на прибуток підприємства;
- розрахувати вплив факторів на прибуток від реалізації;

Завдання загальної оцінки рентабельності роботи підприємства *(продовження)*

- дати оцінку виконанню підприємством обов’язків перед бюджетом по платежах з прибутку;
- дати оцінку використанню чистого прибутку за напрямами;
- виявити резерви збільшення прибутку

Джерелами інформації для здійснення аналізу виступають:

- фінансовий план (розрахунковий баланс доходів і витрат);
- бізнес-план підприємства;
- форма № 1 «Баланс»;
- форма № 2 «Звіт про фінансові результати»

- декларація про прибуток підприємства;
- особисті спостереження, матеріали маркетингових досліджень;
- аналітичні дані до бухгалтерських розрахунків доходів і витрат

На відхилення фактичного прибутку від реалізації від планового його рівня впливають фактори зміни:

Обсягу реалізації продукції

Собівартості продукції

Структури та асортименту продукції

Оптових цін на продукцію

У процесі аналізу розподілу та використання прибутку виконується:

- контроль за дотриманням зобов'язань перед бюджетом по платежам з прибутку, оцінювання повноти та своєчасності їх надходження до бюджету. Для цього виявляють відповідність фактичних платежів у бюджет із прибутку сумам, які мають бути внесені за розрахунком підприємства відповідно до чинних нормативних актів.

- оцінювання дотримання планових напрямів використання чистого прибутку на:

- збільшення статутного фонду;
- збільшення резервного фонду;
- виплату дивідендів;
- інші використання;

У процесі аналізу розподілу та використання прибутку виконується (продовження):

- вивчається динаміка використання прибутку за напрямами, при цьому за великі проміжки часу досліджуються абсолютні відхилення та структура

- виявляються шляхи поліпшення використання прибутку

Усі показники рентабельності можна поділити на чотири основні групи:

- Показники рентабельності щодо реалізації
- Показники рентабельності щодо активів
- Показники рентабельності щодо власного капіталу та зобов'язань
- Показники рентабельності витрат та продукції

До першої групи відносять:

Рентабельність за валовим прибутком (маржинальному доходу) – це відношення валового прибутку (маржинального доходу) до чистої виручки від реалізації (чистого доходу)

Рентабельність за операційним прибутком — являє собою відношення суми операційного прибутку до чистого доходу (виручки) від реалізації

До першої групи відносять (продовження):

Рентабельність за чистим прибутком — являє собою відношення суми чистого прибутку (ЧП) до чистого доходу (виручки) від реалізації

(За світовим досвідом норма рентабельності за чистим прибутком — 6—12 %.)

До показників другої групи належать такі:

- **Рентабельність активів** — відношення чистого прибутку до середньої величини активів підприємства
- **Термін окупності активів (інвестицій)** — відношення 100 % до рентабельності активів, вираженої у процентах
- **Рентабельність необоротних активів** — відношення чистого прибутку до середньої величини необоротних активів

До показників другої групи належать такі (продовження):

- **Термін окупності необоротних активів** — відношення 100 % до рентабельності необоротних активів у процентах
- **Рентабельність оборотних активів** — відношення чистого прибутку до середньої величини оборотних активів
- **Термін окупності оборотних активів** — відношення 100 % до рентабельності оборотних активів у процентах

Показниками третьої групи є:

- **Рентабельність власного капіталу** — відношення чистого прибутку до середньої величини власного капіталу
- **Термін окупності власного капіталу** — відношення 100 % до рентабельності власного капіталу, виражену у процентах
- **Рентабельність позикового капіталу** як відношення чистого прибутку до середньої величини позикового капіталу

Показниками третьої групи є (продовження):

- **Термін окупності позикового капіталу** — відношення 100 % до рентабельності позикового капіталу, у процентах
- **Рентабельність діяльності підприємства** — відношення прибутку від звичайної діяльності до середньої величини власного та позикового капіталу або суми всіх активів (валюти балансу)

Показники четвертої групи це:

- **Рентабельність операційних витрат** — відношення прибутку від операційної діяльності до величини операційних витрат
- **Рентабельність продукції за валовим прибутком** — відношення валового прибутку до собівартості реалізованої продукції
- **Рентабельність витрат діяльності** як відношення загального прибутку від звичайної діяльності до всіх витрат від звичайної діяльності

Показники четвертої групи це (продовження):

- **Коефіцієнт адміністративних витрат** — відношення адміністративних витрат до собівартості реалізованої продукції,
- **Коефіцієнт витрат на збут** – відношення витрат на збут до собівартості реалізованої продукції
- **Рентабельність окремих видів продукції** – це відношення різниці ціни одиниці продукції і собівартості одиниці продукції до собівартості

Лекція 4

Тема: *Аналіз використання фінансових ресурсів підприємства*

План

- Економічна сутність та класифікація фінансових ресурсів
- - Аналіз оборотності капіталу
- - Аналіз ефективності використання коротко та довгострокових кредитів

Від оптимальності співвідношення власного і позикового капіталу значною мірою залежить фінансовий стан підприємства. Правильна фінансова політика допоможе багатьом підприємствам підвищити ефективність своєї діяльності.

В процесі оцінки ефективності використання фінансових ресурсів необхідно вивчати кредиторську заборгованість

- Доцільно окремо вивчати наявність, склад і структуру кредиторської заборгованості, частоту і причини створення простроченої кредиторської заборгованості.
- При цьому аналітик має бути впевнений у достовірності інформації, для чого він вивчає укладені договори, контракти та інші документи, що підтверджують наявність кредиторської заборгованості, проводить бесіди з фахівцями та іншими працівниками, які володіють даними про борги підприємства.

Дослідження кредиторської заборгованості

- Обов’язково треба прослідити, щоб інформація, подана у балансі, збігалася з фактичною величиною кредиторської заборгованості, що існує на підприємстві.
- Особлива увага має приділятися даті виникнення кредиторської заборгованості, термінам її погашення, часу прострочення повернення боргу, причинам її виникнення.
- Окремо вивчається середня тривалість використання кредиторської заборгованості в обороті підприємства.

Оцінка виробничих запасів

- Для нормальної успішної життєдіяльності підприємства виробничі запаси мають бути оптимальними. Це означає, що підприємство повинно мати: обґрунтовані розрахунки щодо їх потреби; налагоджені постійні канали з постачальниками, які успішно виконують свої договірні зобов’язання; раціонально визначені обсяги продукції на внутрішньогосподарські потреби, що виступає у розглядуваному прикладі як виробничі запаси (зерно як посадковий матеріал, насіння соняшнику, призначене для посіву, зелена маса на корм худобі тощо).

Оцінка виробничих запасів (продовження)

- На підприємстві можуть існувати надлишкові запаси. Вони створюються і в результаті нагромадження через наявність неліквідів, і усвідомлено у зв’язку із дефіцитом, постійним підвищенням цін тощо. Якщо надлишкові запаси є неліквідами, то відбувається заморожування капіталу, якщо це — нагромадження через дефіцит та інфляцію, то з часом такі запаси втрачають свої споживчі риси, їхня якість знижується, що негативно впливає на перебіг виробничого процесу та його результати.

Оцінка виробничих запасів (продовження)

- Недостатній обсяг виробничих запасів також негативно позначається на фінансовому стані підприємства. Зменшення вкладання запасів у виробничі запаси і незавершене виробництво призводить до дефіциту окремих їх видів, збоїв у виробничому процесі, недовантаженню виробничих потужностей, зменшенню обсягів виробництва, реалізації, до неотримання прибутків і навіть до збитків.

Основними причинами залишків готової продукції є:

- низька якість продукції;
- порушення ритму роботи транспорту (найчастіше через нестачу пального);
- незадовільна організація навантажування готової продукції;
- затримка оформлення транспортних документів тощо;
- наявність конкурентів, утрачання ринків збуту;
- низька купівельна спроможність господарюючих суб’єктів і населення;
- висока собівартість продукції;
- інфляційні процеси.

Дослідження дебіторської заборгованості

- Негативно впливає на фінансовий стан підприємства збільшення дебіторської заборгованості, крім випадків розширення діяльності і збільшення кількості покупців, що веде до підвищення сум дебіторів. Але кожне підприємство зацікавлене у скороченні термінів погашення платежів.

Прискорити погашення дебіторської заборгованості можна шляхом:

- ознайомлення з фінансовим станом покупця та набуття впевненості щодо його подальшої платоспроможності;
- своєчасного оформлення розрахункових документів;
- застосування попередньої оплати;
- застосування вексельної форми оплати;
- удосконалення розрахунків

Оцінка дебіторської заборгованості

- Окремо підраховують суму збитків підприємства від несвоєчасної сплати дебіторської заборгованості. Як правило, суму простроченої дебіторської заборгованості помножують на ставку банківського процента за цей період і потім віднімають суму отриманої пені. Інша методика розрахунку збитків: від простроченої суми дебіторської заборгованості віднімають її суму, скориговану на індекс інфляції за цей період, і суму отриманої пені.
- Оборотність виступає показником ліквідності та якості дебіторської заборгованості і розраховується як відношення відвантаженої продукції за реалізаційними цінами до середньої дебіторської заборгованості за аналізований період

РОЗРАХУНКОВИЙ ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС

Показники	На початок періоду	На кінець періоду	Відхилення	
			тис. грн.	%
Дебіторська заборгованість	4769	10088	5319	111,5
Кредиторська заборгованість	647	1101	454	70,2
Активне сальда	4122	8987	4865	118,0
Пасивне сальдо	-	-	-	-
Баланс	4769	10088	5319	111,5

У разі аналізу валюти балансу ознакою задовільного балансу підприємства є приблизна величина темпів приросту дебіторської та кредиторської заборгованостей. Дискусійним залишається питання щодо перевищення абсолютної величини дебіторської заборгованості над кредиторською, і навпаки. Доцільним є здійснення розрахунку коефіцієнта співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості

Послідовність аналізу ефективності використання короткострокових кредитів

I етап – Визначення оборотності кредитів і порівняння швидкості їх обороту зі швидкістю оборотних активів

II етап – Визначення ціни кредиту і ступеня вигідності купівлі додаткових грошей у комерційних банків

III етап – Порівняння частки прибутку від реалізації продукції, за рахунок банківських кредитів, зі сплаченими процентами за кредит

IV етап – Формування загальних висновків щодо доцільності використання короткострокових кредитів

Аналіз використання довгострокових кредитів

Аналіз ефективності отриманих і використаних довгострокових банківських кредитів на капітальні вкладення полягає у визначенні терміну, протягом якого досягається окупність прокредитованих витрат (включаючи проценти за кредит) за рахунок дисконтованого грошового потоку (тобто за рахунок прибутку за вирахуванням податку на прибуток плюс амортизаційні відрахування від вартості прокредитованого об’єкта основних засобів). Якщо цей термін відповідає терміну, встановленому за кредитною угодою з банком, або менший за нього, прокредитовані капітальні вкладення вважаються ефективними .

Лекція 5

Тема: *Аналіз ліквідності та платоспроможності*

План

1. Сутність ліквідності і платоспроможності
2. Аналіз ліквідності балансу
3. Абсолютні і відносні показники ліквідності
4. Показники довгострокової платоспроможності

Сутність поняття "ліквідність"

- **Ліквідність** – це здатність підприємства перетворювати свої активи в "чисті" активи, тобто в грошові кошти, з метою:
  - підвищення рівня платоспроможності;
  - перетворення активів в інші види активів;
  - перепрофілювання виробництва;
  - здійснення довгострокових фінансових вкладень

Завжди слід враховувати два критерії ліквідності: час, необхідний для продажу активу, і суму, одержану від продажу активу

Поняття “платоспроможність”

- **Платоспроможність** – це здатність підприємства покривати свої боргові зобов'язання платіжного характеру в міру настання їх терміну сплати

Ліквідність та платоспроможність **не є тотожними** поняттями

Залежно від ступеня ліквідності, тобто від здатності та швидкості перетворення в грошові кошти усі активи підприємства поділяють на чотири групи

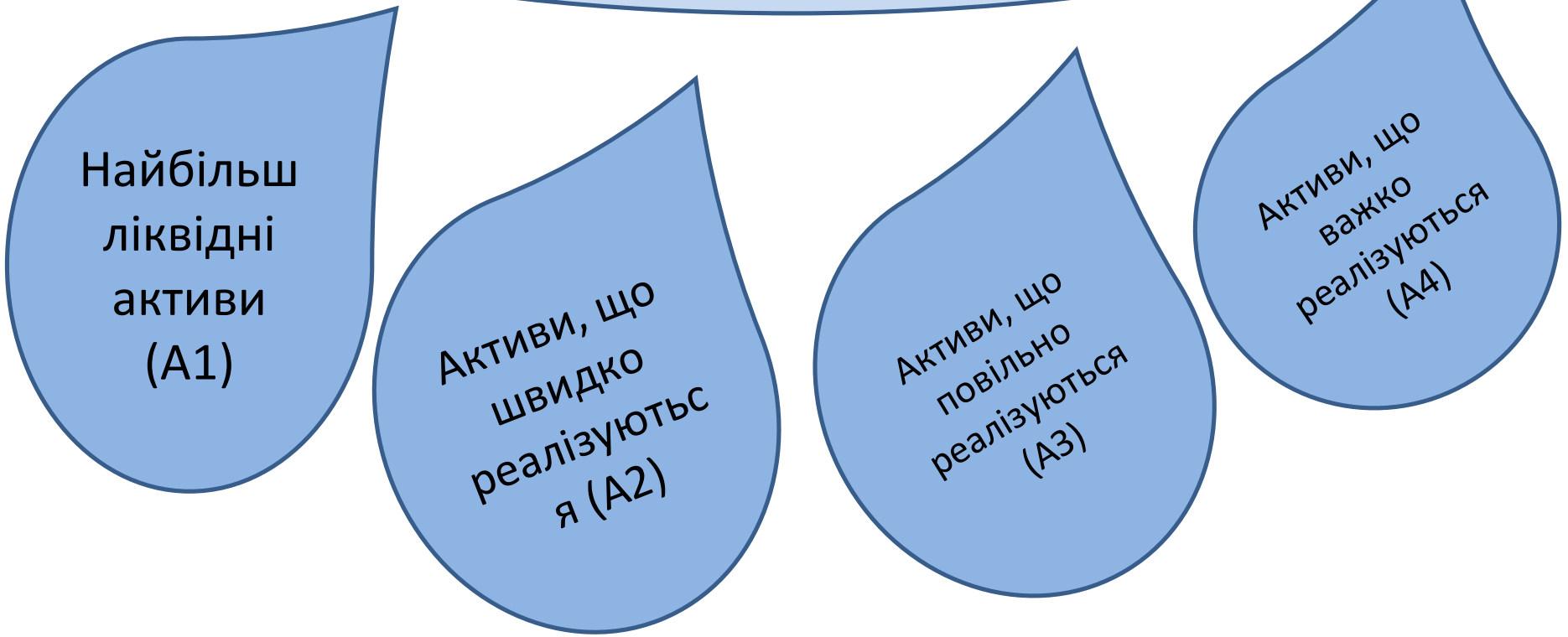

Пасиви балансу за ступенем зростання термінів погашення зобов’язань групуються також на чотири групи:

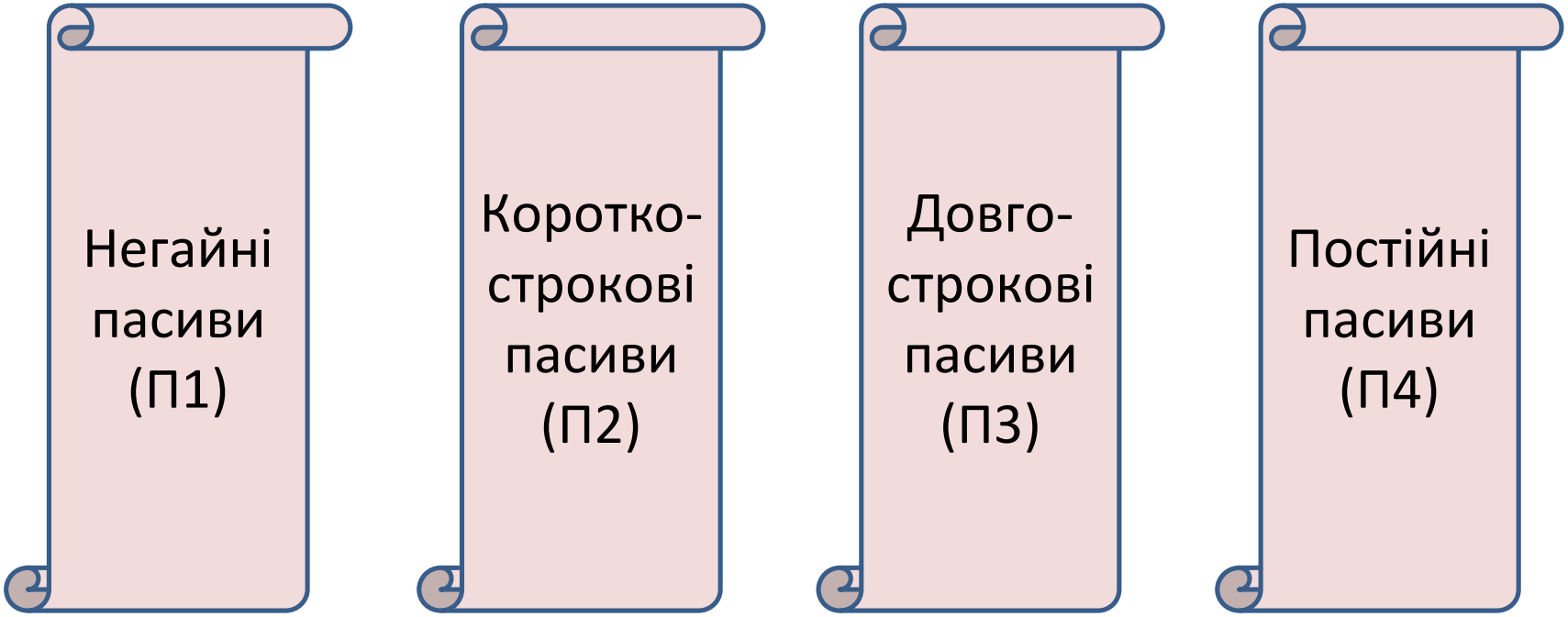

Ліквідність балансу

- **Ліквідність балансу** - це ступінь покриття боргових зобов’язань підприємства його активами, строк перетворення яких у гроші відповідає строку погашення платіжних зобов’язань.

Ліквідність балансу залежить від ступеня відповідності величини наявних платіжних коштів величині боргових зобов’язань. Для визначення ліквідності балансу необхідно порівняти підсумки по кожній групі активів і пасивів.

Баланс уважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються такі умови:

$$А1 \geq П1$$

$$А2 \geq П2$$

$$А3 \geq П3$$

$$А4 \leq П4$$

Аналізуючи ліквідність підприємства, використовують такі показники:

- **коефіцієнт абсолютної ліквідності** — визначається відношенням найбільш ліквідних активів ($А_1$) до поточної кредиторської заборгованості підприємства ($П_1 + П_2$)
- **коефіцієнт швидкої (проміжної, суворої) ліквідності, або коефіцієнт кислотного тесту** — обчислюється відношенням суми активів першої та другої групи ($А_1 + А_2$) до поточних зобов'язань ($П_1 + П_2$)

Аналізуючи ліквідність підприємства, використовують такі показники (продовження):

- **коефіцієнт покриття** (загальний коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт поточної ліквідності) — розраховується відношенням поточних активів ($А_1 + А_2 + А_3$) до поточних зобов'язань ($П_1 + П_2$)
- **коефіцієнт критичної ліквідності** – розраховується відношенням поточних активів ($А_1 + А_2 + А_3$) за мінусом виробничих запасів до поточних зобов'язань ($П_1 + П_2$)

Лекція 6

Тема: *Аналіз фінансової стійкості*

План

1. Поняття фінансової стійкості підприємства та етапи її аналізу
2. Аналіз показників фінансової стійкості
3. Визначення типу фінансової стійкості
4. Оцінка запасу фінансової стійкості

Визначення поняття “фінансова стійкість”

Фінансова стійкість

це такий стан фінансових ресурсів, за якого підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробничо-торговельної діяльності, а також витрати на його розширення та оновлення

Види фінансової стійкості

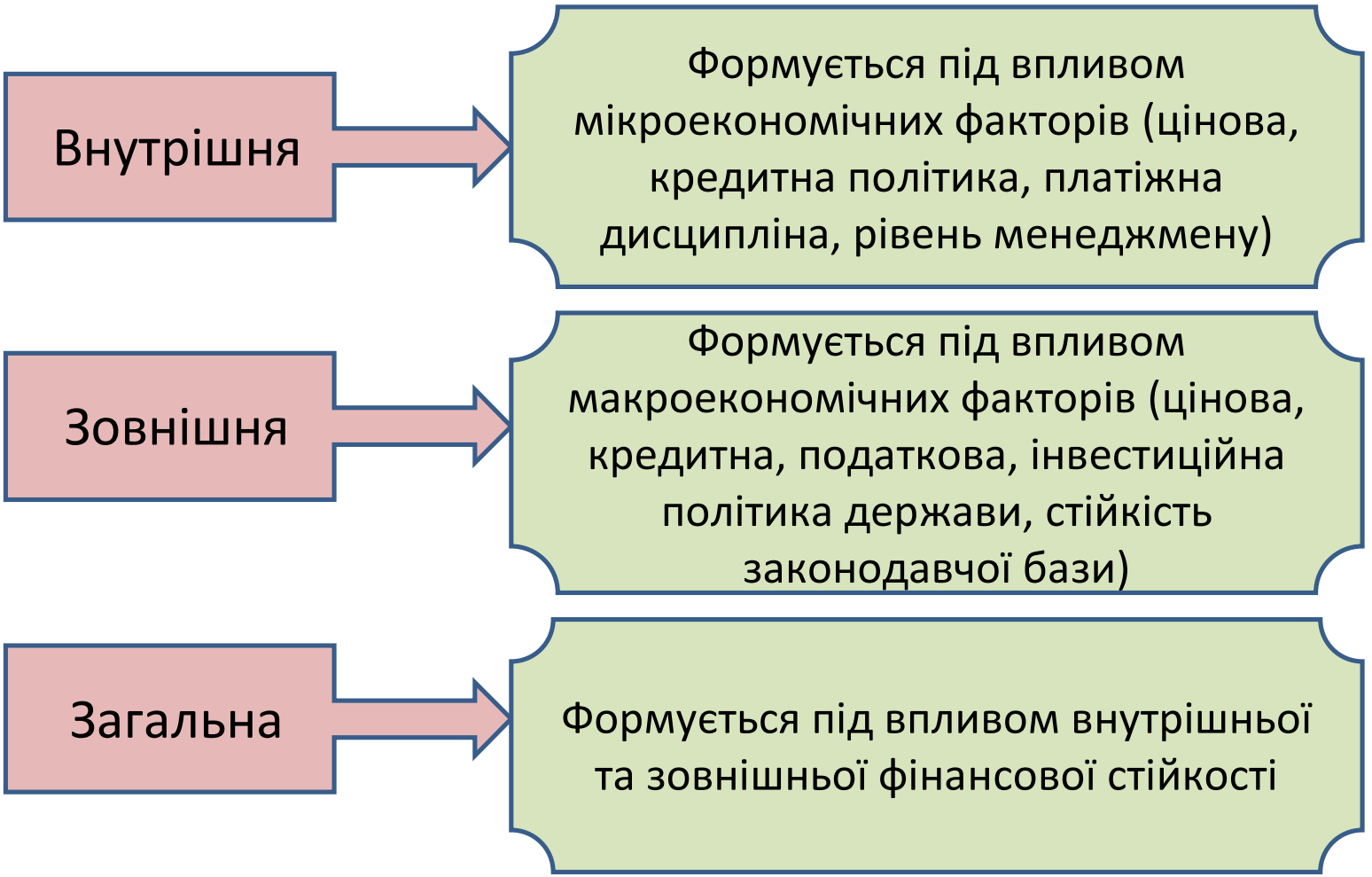

Вплив недостатньої та надлишкової фінансової стійкості

Недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства і відсутності у нього коштів для розвитку виробництва і взагалі для діяльності господарюючого суб’єкта.

Надлишкова фінансова стійкість також негативно впливає на виробничо-торговельну діяльність, оскільки гальмує її розвиток, збільшуючи витрати підприємства надлишковими запасами і резервами

Абсолютний показник фінансової стійкості

Наявність власних оборотних коштів.
Цей показник розраховується як різниця між поточними активами і поточними зобов'язаннями :

НВОК = II р. АБ – IV р. ПБ

Відносні показники фінансової стійкості

Коефіцієнт фінансової незалежності (власності, автономії, концентрації власного капіталу) – це відношення власного капіталу до валюти балансу

Коефіцієнт фінансової залежності (фінансової напруженості, заборгованості, концентрації позикового капіталу) – це відношення позикового капіталу до валюти балансу

Коефіцієнт фінансового ризику (плече фінансового важеля фінансування) – це відношення залученого капіталу до власного

Коефіцієнт самофінансування (фінансової стійкості) – це відношення власного капіталу до залученого

Відносні показники фінансової стійкості (продовження)

Коефіцієнт співвідношення мобільних та імобілізованих активів – це відношення мобільних (оборотних) активів до імобілізованих (необоротних) активів

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів – це відношення суми довгострокових залучених коштів до величини до довгострокового капіталу

Коефіцієнт довгострокових зобов'язань – це відношення довгострокових зобов'язань до загальної суми залучених коштів

Коефіцієнт поточних зобов'язань – це відношення поточних зобов'язань до загальної суми залучених коштів

Відносні показники фінансової стійкості (продовження)

Коефіцієнт фінансового левериджу – це відношення довгострокових зобов'язань до власного капіталу

Коефіцієнт обслуговування боргу – це відношення позикового капіталу до грошового потоку від операційної діяльності

Коефіцієнт маневреності власного капіталу – це відношення власних оборотних коштів до власного капіталу

Коефіцієнт забезпечення запасів власними оборотними коштами – це відношення суми власних оборотних коштів до запасів

Відносні показники фінансової стійкості (продовження):

Коефіцієнт маневреності робочого капіталу – це відношення запасів до власних оборотних коштів

Стабільність структури оборотних коштів – це відношення суми власних оборотних коштів до всієї сукупності оборотних коштів

Індекс постійного активу – це відношення основного капіталу (необоротні активи) до власного капіталу

Коефіцієнт реальної вартості основних засобів – це відношення залишкової вартості основних фондів до сукупності усіх активів

Типи фінансової стійкості:

Перший тип – **абсолютна стійкість фінансового стану (коли запаси і витрати менше суми власного оборотного капіталу та кредитів банку під товарно-матеріальні цінності)**

$$ЗЗ < \Sigma ВОК + КР_{тмц}$$

Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат джерелами засобів ($К_{зз}$) більше одиниці (розраховується як відношення суми власного оборотного капіталу та кредитів банку під товарно-матеріальні цінності до суми запасів і витрат)

Типи фінансової стійкості (продовження):

Другий тип – **нормальна стійкість фінансового стану (коли гарантується платоспроможність та запаси і витрати дорівнюють сумі власного оборотного капіталу та кредитів банку під товарно-матеріальні цінності)**

$$ЗЗ = \Sigma ВОК + КР_{тмц}$$

Коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат джерелами засобів ($К_{зз}$) дорівнює одиниці (розраховується як відношення суми власного оборотного капіталу та кредитів банку під товарно-матеріальні цінності до суми запасів і витрат)

Типи фінансової стійкості (продовження):

Третій тип – **нестійкий (передкризовий) фінансовий стан (коли відбувається порушення платоспроможності але зберігається можливість відтворення рівноваги платіжних засобів і платіжних зобов'язань за рахунок залучення тимчасово вільних джерел засобів або часткового залучення довгострокових кредитів банку**

$$ЗЗ = \Sigma ВОК + КР_{тмц} + Д_{тв}$$

Фінансова нестійкість вважається припустимою, якщо виконуються такі умови: виробничі запаси і готова продукція дорівнюють сумі короткострокових кредитів і позикових коштів, що беруть участь у формуванні запасів, або перевищують її:
Незавершене виробництво і витрати майбутніх періодів дорівнюють величині власного оборотного капіталу або менші від неї

Типи фінансової стійкості (продовження):

Четвертий тип – **кризовий фінансовий стан (коли підприємство знаходиться на межі банкрутства за якого запаси і витрати більші суми власних оборотних коштів, кредитів під товарно-матеріальні цінності та тимчасово вільних джерел засобів або довгострокових кредитів банку**

$$ЗЗ > \Sigma ВОК + КР_{тмц} + Д_{тв}$$

Необхідно спрямовувати дії на обґрунтоване зменшення запасів і витрат, поповнення власних оборотних коштів і прискорення обертання капіталу в поточних активах.

Типи фінансової стійкості (продовження):

П’ятий тип – **санаційне середовище (відновлюваний фінансовий стан), коли підприємство знаходячись на межі банкрутства складає програму санації і за рішенням ради кредиторів отримує санаційний кредит для формування запасів і витрат**

$$ЗЗ = \Sigma ВОК + КР_{тмц} + Д_{тв} + СК$$

Визначення запасу фінансової стійкості (зони безпечності)

під ним розуміють той обсяг реалізації, який забезпечує підприємству певну стійкість його фінансового стану

Для розрахунку використовують такі показники:

1) виручка від реалізації (без ПДВ і АЗ) (ряд. 035 ф. № 2);
2) маржинальний дохід (ряд. 050 ф. № 2);
3) постійні витрати (ряд. 070, 080 ф. № 2);
4) поріг рентабельності;
5) запас фінансової стійкості.

Лекція 7

Тема: *Аналіз грошових потоків*

План

1. Сутність грошового потоку, необхідність аналізу грошових коштів та їх руху
2. Аналіз грошових коштів за прямим та непрямим методом
3. Аналіз абсолютних та відносних показників грошових потоків
4. Методика розрахунку необхідної фінансової потреби підприємства

Успішне функціонування підприємства в ринкових умовах можливе лише за умов здійснення безперервного руху грошових коштів — їх надходження (приплив) і витрачання (від вибуття), забезпечення наявності певного вільного залишку на рахунках банку.

Аналіз руху потоків грошових коштів дає змогу вивчити їх динаміку, визначити суму перевищення надходжень над витратами (сплатами), виявити можливості внутрішнього самофінансування.

Сутність грошового потоку визначається по-різному:

і як рух ліквідних грошових коштів, тобто їх надходження і витрачання у процесі господарської діяльності, і як міра ліквідності підприємства, що складається з чистого прибутку та амортизаційних відрахувань, і як рух грошей у процесі господарської діяльності. **Згідно з П(С)БО 4 «Звіт про рух грошових коштів» грошові потоки** — це надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів.

Необхідність аналізу грошового потоку пояснюється тим, що він дає відповіді на такі питання:

- Чи створює підприємство кошти, необхідні для придбання додаткових засобів з метою подальшого розвитку?
- Чи має підприємство наявні кошти для погашення боргів?
- Чи достатньо у підприємства власних коштів для фінансування своєї діяльності?

Рух коштів у «Звіті про рух грошових коштів» відображається в розрізі трьох видів діяльності: операційної, інвестиційної та фінансової

- ***Операційна діяльність***— це основна діяльність підприємства, а також інша діяльність, яка не є інвестиційною та фінансовою.
- ***Інвестиційна діяльність*** — це сукупність операцій з придбання та продажу довгострокових (необоротних) активів, а також короткострокових (поточних) фінансових інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів.
- ***Фінансова діяльність*** — це сукупність операцій, які спричинюють зміни величини і складу власного та позикового капіталу.

Лекція 9

Тема: *Аналіз фінансового стану неплатоспроможних підприємств і запобігання їхньому банкрутству*

План

1. Поняття, види та причини банкрутства
2. Методи діагностики банкрутства
3. Фінансові джерела санації підприємства

Визначення основних термінів щодо банкрутства

- Під ***неплатоспроможністю*** розуміється неспроможність суб'єкта перед кредиторами, підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання після настання встановленого терміну їх сплати, у тому числі щодо заробітної плати, а також виконувати зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через поновлення платоспроможності.
- ***Боржник*** — це суб'єкт підприємницької діяльності, неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), протягом трьох місяців після настання встановленого терміну сплати.

Визначення основних термінів щодо банкрутства

- ***Грошове зобов'язання*** — це зобов'язання боржника сплатити кредиторові певну грошову суму відповідно до цивільно-правового договору і з інших підстав, передбачених цивільним законодавством України.
- ***Банкрутством*** є визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність і задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

В Україні з метою забезпечення однозначності підходів під час оцінювання фінансово-господарського стану підприємств, виявлення ознак поточної, критичної або надкритичної їх неплатоспроможності та ознак дій, передбачених статтями 156-2—156-4 Кримінального кодексу України (2002 р.), — приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, а також для своєчасного виявлення формування незадовільної структури балансу для здійснення випереджувальних заходів щодо запобігання банкрутству підприємств наказом Міністерства економіки України від 17 січня 2001 р. № 10 затверджено **Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства.**

Економічним показником ознак поточної платоспроможності (Пп) за наявності простроченої кредиторської заборгованості є **різниця між сумою наявних у підприємства грошових коштів, їх еквівалентів та інших високоліквідних активів і його поточних зобов'язань**, що визначається за формулою:

$$Пп = 040\ (А) + 045(А) + 220(А) + 230(А) + 240(А) – 620\ (П)$$

Ознаки критичної неплатоспроможності, що відповідають фінансовому стану потенційного банкрутства, мають місце, якщо на початку і в кінці звітного кварталу, що передував поданню заяви про порушення справи про банкрутство, мають місце ознаки поточної неплатоспроможності, а коефіцієнт покриття (Кп) і коефіцієнт забезпечення власними засобами (Кз) у кінці звітного кварталу менші їх нормативних значень — **1,5 і 0,1** відповідно.

Розрахунок показників критичної неплатоспроможності

Коефіцієнт покриття визначається за формулою:

Кп = II р. АБ / IV р. ПБ (к.р. 260 / к.р. 620)

Коефіцієнт забезпечення власними засобами розраховується за формулою:

Кз = (Iр. ПБ – I р.АБ) / IIр. АБ

(к.р. 380 – к.р.080) / к.р. 260

Якщо в кінці звітного кварталу хоча б один із вище зазначених коефіцієнтів (Кп або Кз) перевищує його нормативне значення або протягом звітного кварталу спостерігається їх зростання, перевага має віддаватися **позасудовим заходам відновлення платоспроможності боржника** або його санації в процесі провадження справи про банкрутство.

Якщо протягом терміну, встановленого планом санації боржника, забезпечується позитивний показник поточної платоспроможності і перевищення нормативного значення коефіцієнта покриття (Кп > 1,5) зв наявності тенденції зростання рентабельності, **платоспроможність боржника може вважатися відновленою** (відсутні ознаки потенційного банкрутства).

Якщо за підсумками року коефіцієнт покриття менший за 1 і підприємство не отримало прибутку, то такий його фінансовий стан характеризується ознаками надкритичної неплатоспроможності, коли задоволення визнаних судом вимог кредиторів можливе не інакше, **як через застосування ліквідаційної процедури.**

Наявність ознак надкритичної неплатоспроможності (за підсумками року Кп < 1 за відсутності прибутку) відповідає фінансовому становищу боржника, коли відповідно до Закону він, зобов’язаний звернутися в місячний строк до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство, тобто, коли задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання його грошових зобов’язань у повному обсязі перед іншими кредиторами.

Якщо на початку звітного періоду, що передував поданню заяви до арбітражного суду про порушення справи про банкрутство, були відсутні ознаки надкритичної неплатоспроможності, тобто фактичний коефіцієнт покриття перевищував 1 при нульовій або позитивній рентабельності, то це може свідчити **про наявність ознак фіктивного банкрутства**.

Економічними ознаками дій **з доведення до банкрутства** може вважатися таке фінансове становище боржника, за якого підприємство не мало ознак надкритичної неплатоспроможності напередодні виконання угод, укладених з корисливих мотивів, або здійснення інших дій, які відповідно до ст. 156-4 Кримінального кодексу України кваліфікуються умисними, що призвели до стійкої фінансової неспроможності суб’єкта підприємницької діяльності.

Якщо на окремих стадіях провадження у справі про банкрутство буде встановлено, що боржником подані недостовірні відомості про своє майно в бухгалтерському балансі або в інших документах, що свідчать про його фінансове та майнове становище, яке фактично характеризується ознаками надкритичної неплатоспроможності, то можуть мати місце **ознаки приховування банкрутства**.

З метою своєчасного виявлення тенденцій формування незадовільної структури балансу у прибутково працюючого суб’єкта підприємницької діяльності і вжиття випереджувальних заходів, спрямованих на запобігання банкрутству, проводиться систематичний експрес-аналіз фінансового стану підприємств (фінансовий моніторинг) за допомогою **коефіцієнта Бівера**.

- **Коефіцієнт Бівера (Кб)** розраховується як відношення різниці між чистим прибутком і нарахованою амортизацією до суми довгострокових і поточних зобов’язань

Ознакою формування незадовільної структури балансу є таке фінансове становище підприємства, за якого протягом тривалого часу (1,5—2 роки) коефіцієнт Бівера не перевищує **0,2,** що виявляє небажане скорочення частки прибутку, яка спрямовується на розвиток виробництва. Така тенденція в кінцевому результаті призводить до незадовільної структури балансу — підприємство починає працювати в борг і його коефіцієнт забезпечення власними засобами стає меншим за **0,1**.

Лекція 10

Тема: *Аналіз підприємницького ризику*

План

- Сутність та класифікація підприємницьких ризиків
- - Методи аналізу фінансового ризику
- - Шляхи зниження фінансового ризику

*Що таке **ризик**?*

- ***ризик*** **–** це небезпечність, можливість збитку або втрати. Для суб’єкта господарювання під ризиком слід розуміти ймовірність (загрозу) втрати ним частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або появи додаткових витрат у результаті проведення певної виробничої та фінансової діяльності

У фінансовому аналізі досліджується фінансовий ризик

- Під ***фінансовим ризиком*** підприємства розуміється ймовірність виникнення несприятливих фінансових наслідків у формі втрачання доходів або капіталу в ситуації невизначеності умов проведення його фінансової діяльності. Фінансовий ризик є об'єктивним явищем функціонування будь-якого підприємства, він супроводжує практично всі види фінансових операцій, всі напрями фінансової діяльності.

Види фінансових ризиків

- ***Ризик зниження фінансової стійкості*** генерується недосконалістю структури капіталу (велика питома вага позикових коштів), породжує незбалансування позитивного і негативного грошових потоків підприємства за обсягами. У складі фінансових ризиків за ступенем небезпечності (загроза банкрутства) він відіграє провідну роль.
- ***Ризик неплатоспроможності*** генерується зниженням рівня ліквідності оборотних активів, породжує розбалансування позитивного і негативного грошових потоків підприємства за часом. За своїми фінансовими наслідками він є найнебезпечнішим.

Види фінансових ризиків (продовження)

- ***Інвестиційний ризик*** характеризує можливість виникнення фінансових втрат у процесі проведення інвестиційної діяльності підприємства. Відповідно до видів цієї діяльності розрізняють ризик реального інвестування і ризик фінансового інвестування.
- ***Інфляційний ризик*** характеризується можливістю знецінення реальної вартості капіталу (у формі фінансових активів підприємства), а також очікуваних доходів від здійснення фінансових операцій в умовах інфляції.

Види фінансових ризиків (продовження)

- ***Процентний ризик*** полягає у непередбаченій зміні процентної ставки на фінансовому ринку (як депозитної, так і кредитної). Негативні фінансові наслідки цього виду ризиків виявляються в емісійній діяльності підприємства (при емісії акцій, облігацій), в його дивідендній політиці, в короткострокових фінансових вкладеннях і деяких інших фінансових операціях.
- ***Валютний ризик*** виявляється в недоотриманні передбачених доходів у результаті безпосереднього впливу зміни обмінного курсу іноземної валюти, що використовується у зовнішньоекономічних операціях підприємства, на очікувані грошові потоки від цих операцій.

Види фінансових ризиків (продовження)

- ***Депозитний ризик*** означає можливість неповернення депозитних вкладень (непогашення депозитних сертифікатів).
- ***Кредитний ризик*** має місце у фінансовій діяльності підприємства у разі надання ним товарного (комерційного) або споживчого кредиту покупцям. Формою його вияву є ризик неплатежу або несвоєчасного розрахунку за відпущену підприємством у кредит готову продукцію.

Види фінансових ризиків (продовження)

Податковий ризик виявляється як:

- імовірність введення нових видів податків і зборів, можливість збільшення рівня ставок чинних податків і зборів;
- зміни термінів і умов здійснення окремих податкових платежів;
- імовірність відміни чинних податкових пільг у сфері господарської діяльності підприємств. Для підприємства він є непередбаченим (про це свідчить сучасна вітчизняна фіскальна політика), суттєво впливає на результати його фінансової діяльності.

Види фінансових ризиків (продовження)

- ***Структурний ризик*** ґенерується неефективним фінансуванням поточних витрат підприємства, що спричинює високу питому вагу постійних витрат у загальній їх сумі. Високий коефіцієнт операційного левериджу за умов несприятливих змін кон'юнктури товарного ринку і зниження валового обсягу позитивного грошового потоку по операційній діяльності генерує значно вищі темпи зменшення суми чистого грошового потоку з цього виду діяльності.
- ***Криміногенний ризик*** на підприємстві виявляється у формі оголошення його партнерами фіктивного банкрутства, підробки документів, що забезпечують протизаконне присвоєння сторонніми особами грошових та інших активів. Підприємство у зв'язку із цим зазнає суттєвих змін фінансових втрат.

В залежності від прогнозованості ризики бувають:

- ***Прогнозований фінансовий ризик*** характеризує ті види ризиків, які пов’язані з циклічним розвитком економіки, передбаченим розвитком конкуренції тощо. Передбаченість фінансових ризиків має відносний характер, оскільки їх прогнозування із 100-процентним результатом надійності виключає розглядуване явище із категорії ризиків. Прикладом прогнозованого фінансового ризику є ризики інфляційний, процентний. Треба відмітити, що в даному випадку йдеться про короткострокове прогнозування.
- До ***непрогнозованих фінансових ризиків*** належать ті ризики, які відзначаються повним непередбаченням їх прояву. Прикладом можуть слугувати ризики форс-мажорної групи, податковий та ін.

В залежності від частоти впливу ризики бувають:

- ***Постійний фінансовий ризик*** характерний для всього періоду здійснення фінансової операції і пов’язаний з дією постійних факторів. Прикладом може слугувати валютний ризик.
- ***Непостійний фінансовий ризик*** виникає лише на окремих етапах здійснення фінансової операції. Прикладом є ризик неплатоспроможності ефективно функціонуючого підприємства.

В залежності від напрямку впливу ризики поділяють на:

- ***Зовнішній (систематичний) ризик*** —ризик, який не залежить від діяльності підприємства. До цієї групи належать ризики інфляційний, процентний, валютний податковий.
- ***Внутрішній (несистемний) ризик*** — фінансовий ризик, який залежить від діяльності конкретного підприємства. Він виникає в результаті некваліфікованого фінансового менеджменту, неефективної структури активів капіталу, недооцінювання фінансових партнерів тощо.

Методи аналізу фінансового ризику

- статистичний метод;
- аналіз доцільності витрат;
- метод експертних оцінок;
- аналітичний метод;
- метод аналогів.

Шляхи зниження фінансового ризику

- розподіл ризику між учасниками проекту;
- відмова від бізнес-ідеї
- страхування;
- резервування коштів на покриття непередбачених витрат

Лекція 11

Тема: *Оцінка ефективності прийняття інвестиційних рішень*

План

1. Сутність та класифікація інвестицій
2. Аналіз ефективності інвестиційних проектів
3. Аналіз інвестицій в цінні папери

1. Аналіз ефективності прийняття інвестиційних проектів

Інвестиційний проект – це процес здійснення комплексу взаємопов′язаних дій, направлених на досягнення певних фінансових, економічних, соціальних, інфраструктурних і, в деяких випадках, політичних результатів. Основним інструментом реалізації інвестиційного проекту є бізнес-план, що являє собою техніко-економічне і фінансове обгрунтування ефективності інвестицій.

Класифікація інвестицій по різним ознакам

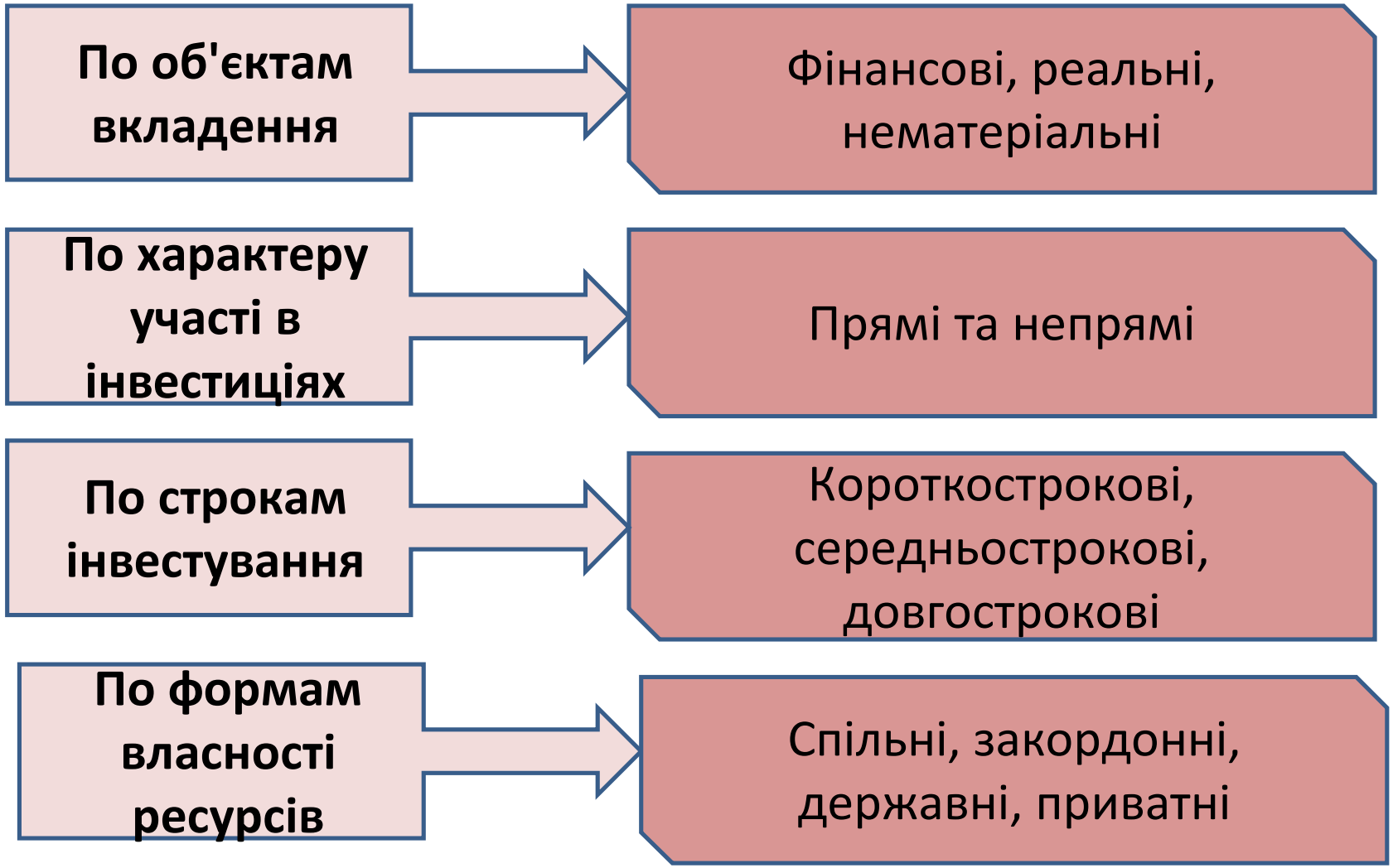

Для ефективної реалізації інвестиційного проекту керівництво повинно мати чітку *“інвестиційну філософію”,* тобто зрозуміти для себе стратегію розвитку власного підприємства і напрямок інвестицій. Це може бути філософія росту – висока рентабельність проекту і високий ризик, філософія розвитку – модернізація і розширення виробництва, філософія екстенсивного або інтенсивного росту, філософія захоплення ринку і ін.

Сума інвестиції — це вартість початкових грошових вкладень у проект, без яких він не може здійснюватися, тобто так званих капітальних вкладень.

Грошовий потік — дисконтований або недисконтований доход від здійснення проекту, який включає чистий прибуток (тобто прибуток за виключенням платежів до державного бюджету з нього) і амортизаційні відрахуван-ня, які надходять у складі виручки від реалізації товарів і послуг; крім того, якщо у завершальний період “життєво-го циклу” проекту підприємство-інвестор одержує кошти у вигляді недоамортизованої вартості основних засобів і нематеріальних активів та має вкладення капіталу в обо-ротні активи, вони враховуються як грошовий потік за останній період.

Чиста теперішня вартість проекту — це різниця між величиною грошового потоку, дисконтованого за прий-нятної для інвестора ставки доходності, і сумою інвестиції. Вона визначається за формулою:

$$NPV=PV - CI,$$

де ***NPV*** *(Netto present value)* — чиста теперішня вартість проекту;

PV — дисконтований грошовий потік від функціонуван-ня проекту;

CI — початкова сума інвестиції.

Оскільки чиста теперішня вартість є результатом по-рівняння вкладеного капіталу з доходом дисконтованим, тобто таким, який враховує сподівання інвестора щодо його прибутковості у конкретних умовах формування її норми, критерієм доцільності інвестування у той чи інший про-ект є дотримання умови **NPV>*0*.** Тобто проект треба ва-жати прийнятим, якщо загальна величина накопиченого грошового потоку за період його здійснення досягає (або перевершує) суму початкової інвестиції, а з двох альтерна-тивних проектів кращий той, у якого величина NPV більша.

Термін окупності інвестицій — час, протягом якого грошовий потік, одержаний інвестором від втілення про-екту, досягає величини вкладених у проект фінансових ре-сурсів. Його у господарській практиці визначають як без урахування необхідності оцінки грошових потоків з огля-ду на зміну цінності грошей у часі, так і з урахуванням такої необхідності.

Існує два основних методи рангування альтернативних інвестиційних проектів (тобто їх розміщення у порядку надання переваги при прийнятті рішень про фінансування):

- за критерієм чистої теперішньої вартості **(NPV);**
- за критерієм внутрішньої норми доходності інвестиції **(IRR – Internal rate of return).**

  При використанні показника **чистої теперішньої вартості** абсолютна величина NPV може бути критерієм рангування лише інвестиційних проектів з рівновеликим розміром початкових витрат і з однаковим терміном “життєвого циклу”.
- **Внутрішня норма доходності (IRR) –** це ставка, за якої дисконтовані грошові потоки від інвестування досягають суми інвестиції.

Під ризиком інвестування розуміють міру мінливості або невпевненості у майбутніх надходженнях або у майбутніх прибутках від інвестування. Оцінка ризику, звичайно, залежить від рівня ризику одержання очікуваних доходів від втілення проекту і часу, упродовж якого здійснюється реалізація проекту (час ризику).

Рівень ризику визначається експертним шляхом, виходячи з об'єкту інвестування.

Час ризику залежить від умов інвестування та експлуатації проекту: чим він більший, тим більший ризик. Інвестор, якщо він вкладає гроші на триваліший термін, має одержати додатковий доход за те, що взяв на себе ризик часу.

Для оцінки доходу від інвестування з урахуванням ризику відштовхуються від мінімальної (безпечної) ставки, наприклад, від ставки доходності короткотермінових облігацій державних внутрішніх позик. Прийнятним вважається рівень доходності інвестицій, який включає безпечну ставку і премію за ризик. У свою чергу премія за ризик залежить від імовірності настання тих чи інших очікуваних варіантів результативності інвестицій.

Лекція 12

Тема: *Програмні засоби для проведення фінансового аналізу*

План

1. Сутність та необхідність автоматизації фінансово-аналітичної роботи на підприємстві
2. Порівняльна характеристика вітчизняних та зарубіжних програмних засобів для проведення фінансового аналізу
3. Формування аналітичних висновків

Рушійним елементом глобальних процесів став гіперрозвиток інформаційних технологій, що не могло не позначитись, в кінцевому результаті, і на автоматизації економічних систем. Концепція автоматизації фінансового аналізу будується на вимогах міжнародних стандартів фінансової звітності

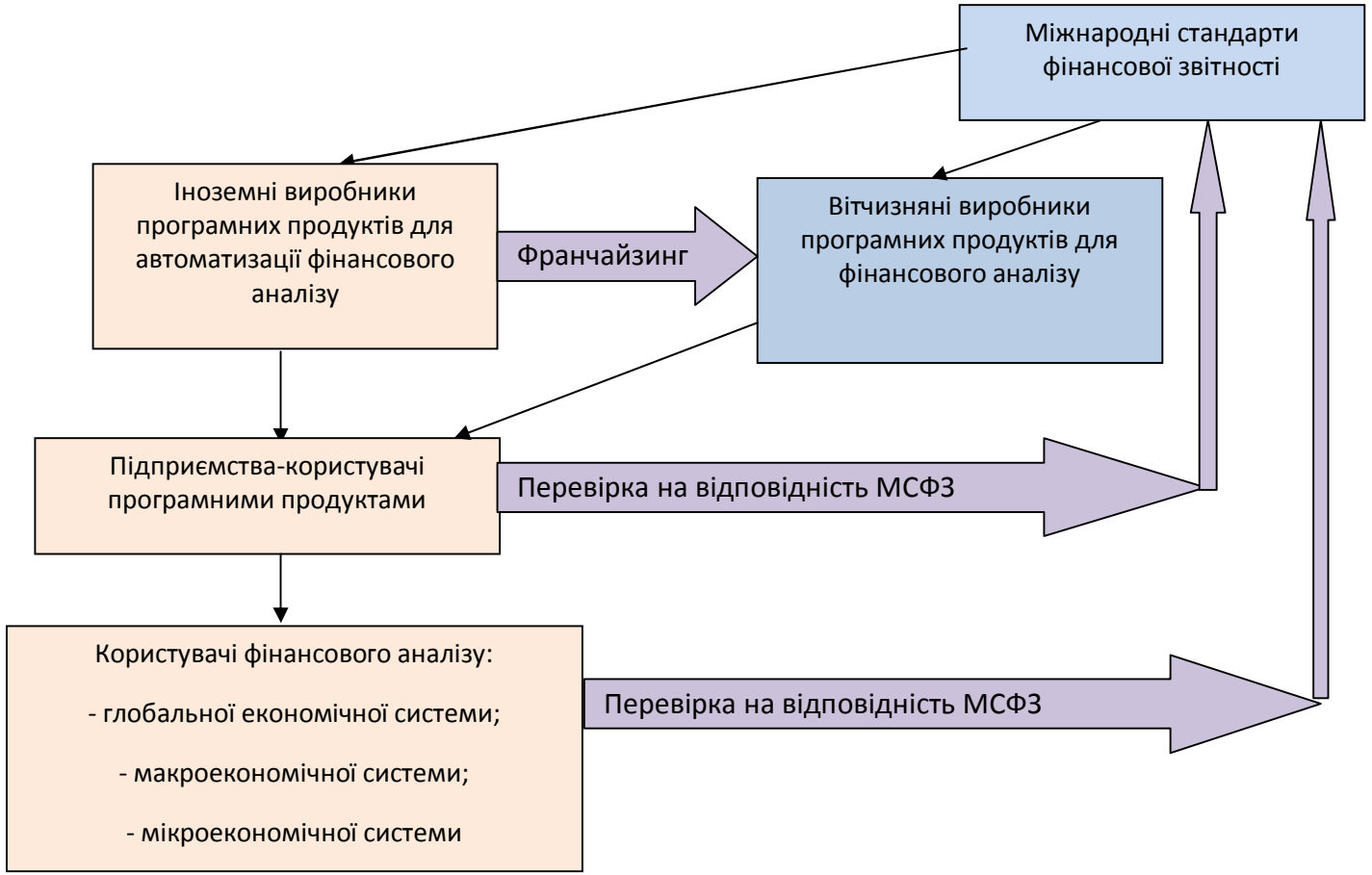

Рис. 1. Схема впливу міжнародних стандартів фінансової звітності на автоматизацію фінансового аналізу.

Вітчизняні виробники окрім власних розробок адаптують іноземні програмні розробки шляхом франчайзингового механізму. Однак і ті і інші застосовують методики, які ґрунтуються на вимогах МСФЗ. Підприємства користуються програмними розробками для фінансового аналізу як іноземних так і вітчизняних виробників. В процесі використання програм користувачі здійснюють перевірку вихідної інформації щодо відповідності МСФЗ. Ту ж саму процедуру здійснюють і користувачі інформації з трьох економічних систем. Прикладом наднаціонального франчайзингового механізму можна назвати розповсюдження компанією “1С:” (Росія) на теренах пострадянських держав, в тому числі в Україні Типового рішення “1С-Парус: Фінансовий аналіз 1.1” для системи 1С:Підприємство 7.7.

Концепція автоматизації фінансового аналізу в умовах глобалізації передбачає вирішення наступних завдань:

- побудова адаптованих програмних продуктів для різних галузей національної економіки (банківський сектор, будівництво, промисловість, сільське господарство, торгівля, ін.);
- - приведення у відповідність галузевих комп’ютерних программ для фінансового аналізу з програмними продуктами для автоматизації обліку, планування, маркетингового аналізу, діловодства;
- - створення єдиної вітчизняної бази даних розрахункових нормативних значень основних показників для їх подальшого застосування у фінансовому плануванні новостворених та існуючих підприємств;
- - створення баз даних розрахункових значень показників по підприємствах-позичальниках для їх використання в практиці діяльності кредитних бюро.

В умовах глобалізації існують певні вимоги до суб'єктів господарювання щодо побудови інформаційного забезпечення, які полягають у наступному:

- володіння основними елементами інформаційних технологій (наявність ліцензованого программного забезпечення, підключення до мережі Інтернет, функціонування системи Інтранет);
- - забезпечення висококваліфікованими кадрами в сфері інформаційних технологій;
- - вміння вищого керівництва оперативно реагувати на зміни, що відбуваються у сфері автоматизації, технологій, маркетингу і т.ін.

Пріоритетними заходами із вдосконалення фінансового аналізу в законодавчому аспекті є:

- розробка проекту Закону України “Про фінансовий аналіз в Україні” та його прийняття у Верховній Раді;
- - формування на основі проекту згаданого закону положень (стандартів) фінансового аналізу (П(С)ФА) та їх затвердження наказами Міністерства фінансів України;
- - розробка і затвердження міністерствами та відомствами галузевих стандартів та інструктивних матеріалів щодо організації та методики проведення фінансового аналізу в різних сферах економіки України.

Негативний наслідок глобалізаційних процесів полягає в тому, що ряд наднаціональних компаній використовують інтелектуальну працю програмістів з пострадянських країн для створення програм для автоматизації економічних задач (в тому числі фінансового аналізу) за досить низьку оплату, а також при цьому відсутній так званий “соціальний пакет” для таких спеціалістів

Законодавче врегулювання організації фінансового аналізу покращить роботу аналітичних служб на підприємствах, контролюючих органів державної влади. Існуватиме єдиний підхід в організації та проведенні фінансового аналізу, що приведе до стандартизації загальної методики аналізу фінансового стану, яку опановують студенти економічних спеціальностей ВУЗів і , яка буде покладена в основу комп’ютерних програм.

Найбільш розповсюдженими програмами російського виробництва є: “Audit Expert 4” “ІНЕК-Аналітик” “1С: Фінансовий аналіз 1.1”.

Програма “1С: Фінансовий аналіз 1.1” слугує для: аналізу показників фінансово-господарської діяльності підприємства; формування не уніфікованої звітності у вигляді таблиць, графіків та діаграм. Даний програмний продукт розроблений засобами і методами програми “1С: Підприємство” і являє собою доповнення до конфігурації “Бухгалтерський облік”. При допомозі довідника фінансових показників і на основі даних фінансового або управлінського обліку формуються загальноприйняті і власні фінансові показники будь-якої складності. Фінансові показники формуються для декількох планів рахунків і по декільком підприємствам.

Програма, що розглядається стає інструментом для: аналізу фінансових показників різних стандартів; порівняльного аналізу; аналізу даних консолідованого обліку. Фінансові показники розраховуються в будь-яких розрізах аналітики. Це дає можливість проводити більш деталізований аналіз даних управлінського обліку. Користувач може самостійно структурувати (групувати) довідник фінансових показників. Показники фінансового стану (ліквідності, платоспроможності, забезпеченості, рентабельності і ін.) підприємства: аналізуються за вказаний період або в динаміці за декілька місяців, кварталів або років; порівнюються з їх рекомендованими і середніми по галузі значеннями.

Програма “ІНЕК-Аналітик” суттєво відрізняється від програмних продуктів аналогічного класу тим, що результатом роботи з нею є і розширений фінансового-економічний аналіз поточного стану підприємства, і якісно підготовлений, який відповідає вимогам відомих міжнародних фінансових організацій бізнес-план. Програмний комплекс “Інек-Аналітик” включаючи повністю можливості програм “ІНЕК-АФСП” та “ІНЕК-АДП”, додатково дає можливість виконати весь комплекс робіт з планування діяльності підприємства.

Порівняльна характеристика програмних продуктів			
Функціональність	АФСП Фірма ІНЕК	Audit Expert Компанія “Про-Інвест-ІТ”	АБФІ Фірма “Вестона ”
Автоматизоване введення даних з бухгалтерських програм	+	+	+
Перевірка коректності введених даних	+	+	+
Приведення даних за різні періоди часу до співставного вигляду	+	+	+
Переоцінка статей балансу з метою приведення їх даних до реальних значень	-	+	-
Обробка звітності інших країн	-	+	-

Порівняльна характеристика програмних продуктів (продовження)

Функціональність	АФСП Фірма ІНЕК	Audit Expert Компанія “Про-Інвест-ІТ”	АБФІ Фірма “Вестона”
Аналіз ліквідності, беззбитковості і рентабельності	+	+	+
Можливість здійснення горизонтального і вертикального аналізу, а також аналізу тренду.	+	+	+
Наявність регламентованих методик аналізу	+	+	*
Можливість порівняння значень фінансових показників з нормативними	+	+	*

Порівняльна характеристика програмних продуктів (продовження)			
Функціональність	АФСП Фірма ІНЕК	Audit Expert Компанія “Про-Інвест-ІТ”	АБФІ Фірма “Вестона”
Можливість прогнозування значень показників	-	+	-
Формування експертних висновків по результатам аналізу	+	+	-
Експорт результатів аналізу в інші програми	+	+	+
Можливість створення аналітичних звітів	-	+	*

Порівняльна характеристика програмних продуктів (продовження)			
Функціональність	АФСП Фірма ІНЕК	Audit Expert Компанія “Про-Інвест-ІТ”	АБФІ Фірма “Вестона”
Засоби розширення базових можливостей			
Створення нових форм вводу даних	-	+	+
Засоби опису нових розрахункових показників для реалізації власних методик аналізу	-	+	+
Можливість порівняння значень фінансових показників з показниками офіційної бухгалтерської звітності підприємства – лідерів в галузі	-	+	-

В рамках діяльності Проекту “Підвищення доходності фермерських господарств України”, який фінансувався Американською агенцією з міжнародного розвитку, працювали спеціалісти Українського відділення Міжнародного Центру Наукової Культури “Всесвітня лабораторія”. На протязі періоду з 2002 року по 2005 рік Вінницька група спеціалістів УВВЛ працювала над створенням програмного продукту “Бізнес-план фермерського господарства”. В ході роботи було прийнято рішення про створення окремих автоматизованих блоків: “Аналіз фінансового стану фермерського господарства” і “Оцінка кредитоспроможності позичальника”. В лютому 2005 року була закінчена робота по створенню вищезгаданих автоматизованих блоків.

Лекція 8

Тема: *Аналіз кредитоспроможності підприємства*

План

1. Сутність кредитоспроможності та необхідність її оцінювання
2. Оцінювання кредитоспроможності позичальника
3. Аналіз ефективності використання кредитів

Визначення поняття “кредитоспроможності”

Кредитоспроможність

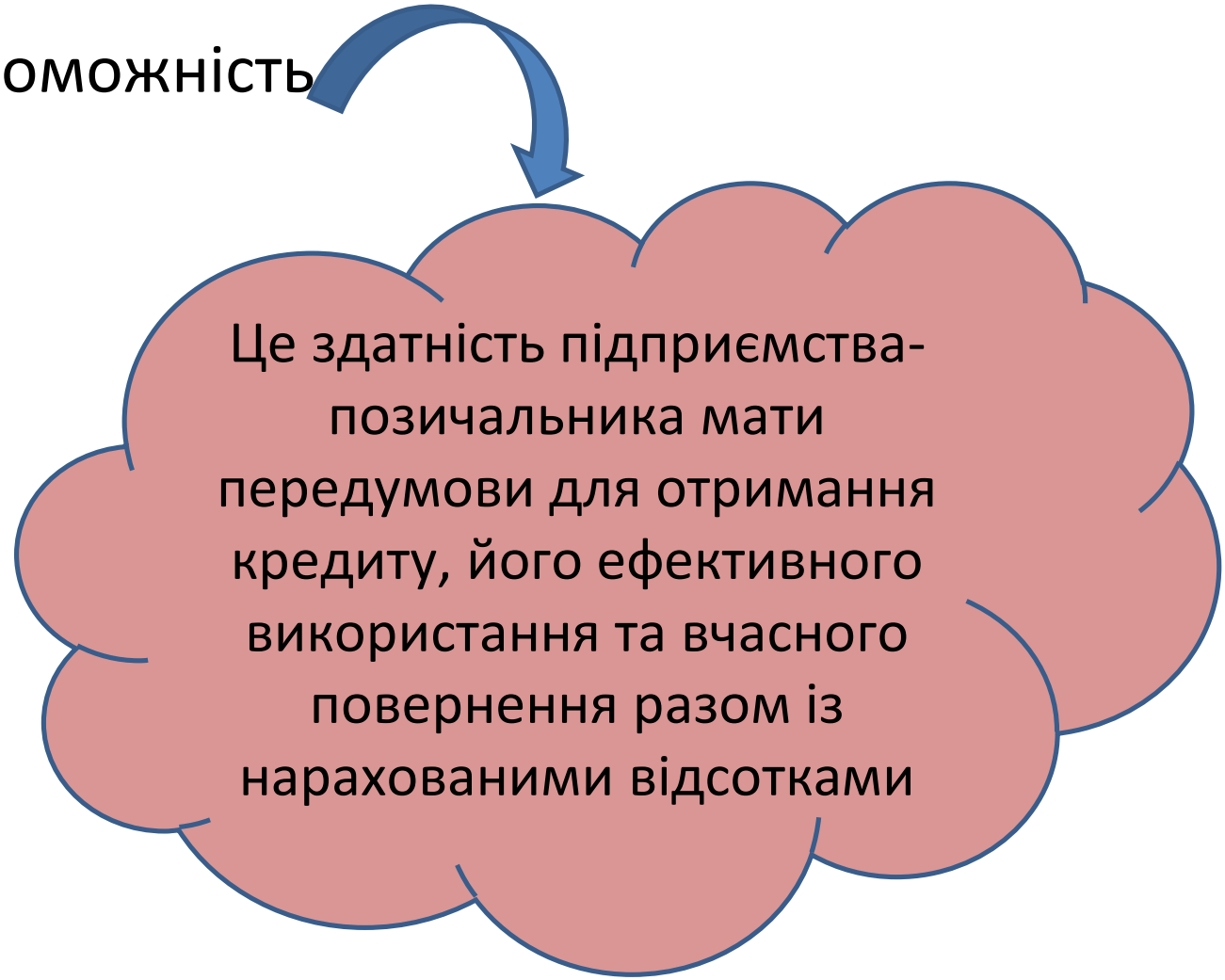

Сучасні підходи до методології аналізу кредитоспроможності

- **Класифікаційні моделі**

  (статистичні методи оцінки), до яких належать бальні системи оцінки (рейтингові методики) і моделі прогнозування банкрутств (що базується на множинному дискримінантному аналізі)

- **Моделі комплексного аналізу** (на основі “напівемпіричних” методологій , тобто, котрі базуються на експертних оцінках аналізу економічної доцільності надання кредиту: “правила шести сі”, CAMPARI, PARTS, PARSER та ін.)

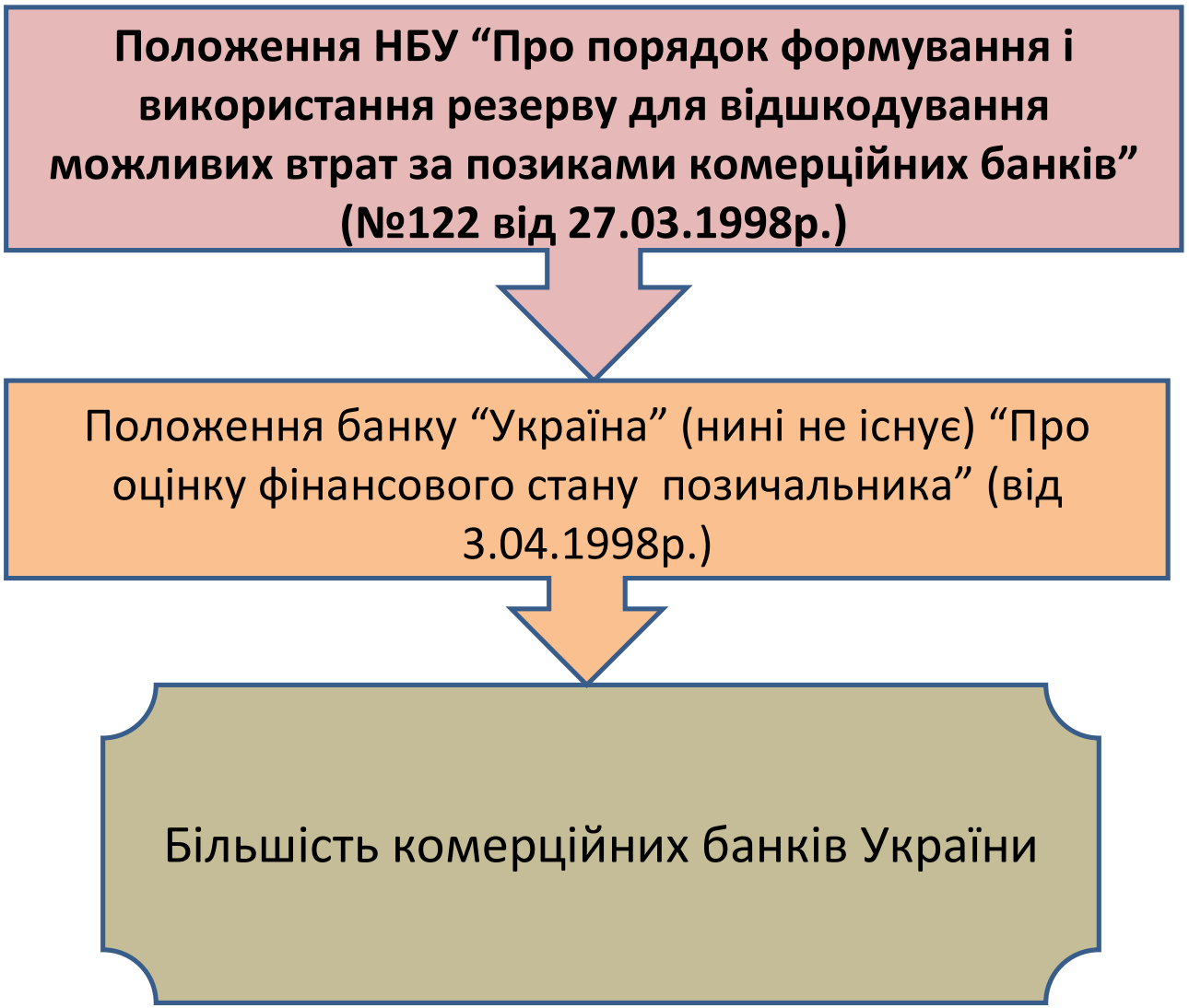
Положення НБУ “Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за позиками комерційних банків” (№122 від 27.03.1998р.)
Положення банку “Україна” (нині не існує) “Про оцінку фінансового стану позичальника” (від 3.04.1998р.)
Більшість комерційних банків України

Оцінка фінансового стану позичальника виконується в два етапи

І-й етап – обчислення значень показників, які характеризують фінансовий стан позичальника

ІІ-й етап – оцінювання та узагальнення показників і визначення класу надійності позичальника

На першому етапі розраховуються показники, які характеризують фінансовий стан позичальника. Ці показники поділяють на такі аналітичні групи:

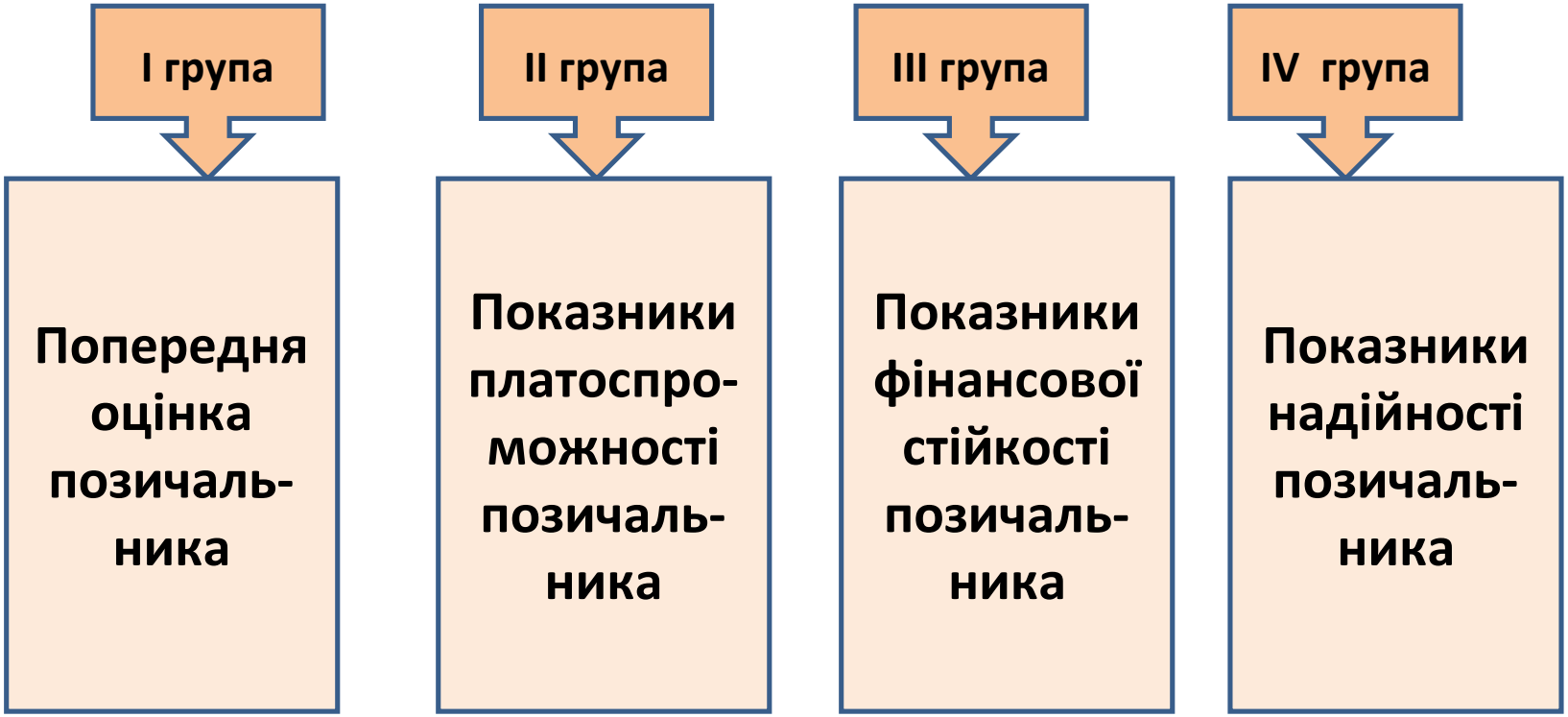

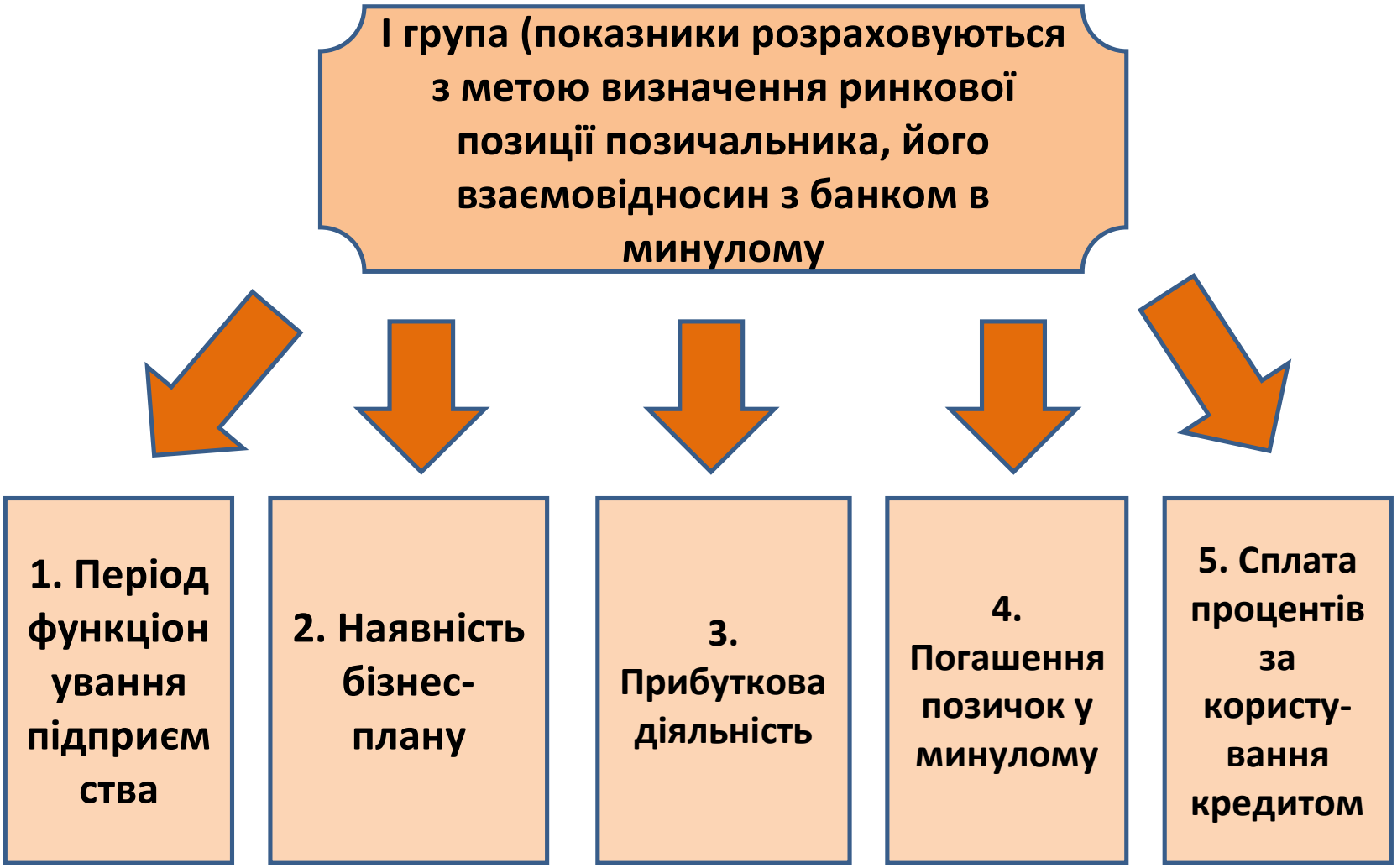
І група (показники розраховуються з метою визначення ринкової позиції позичальника, його взаємовідносин з банком в минулому
1. Період функціонування підприємства
2. Наявність бізнес-плану
3. Прибуткова діяльність
4. Погашення позичок у минулому
5. Сплата процентів за користування кредитом

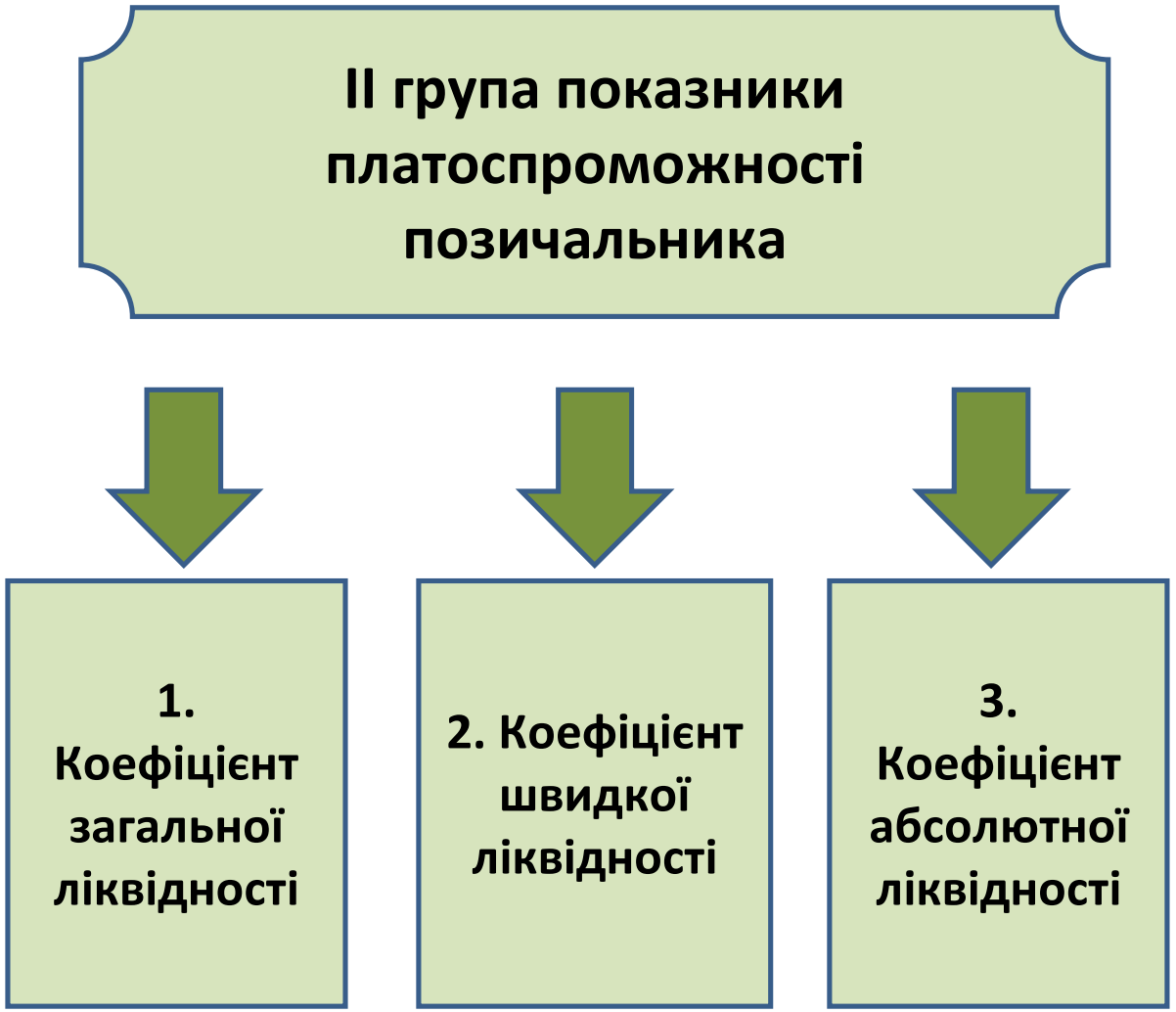
II група показники платоспроможності позичальника
1. Коефіцієнт загальної ліквідності
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності

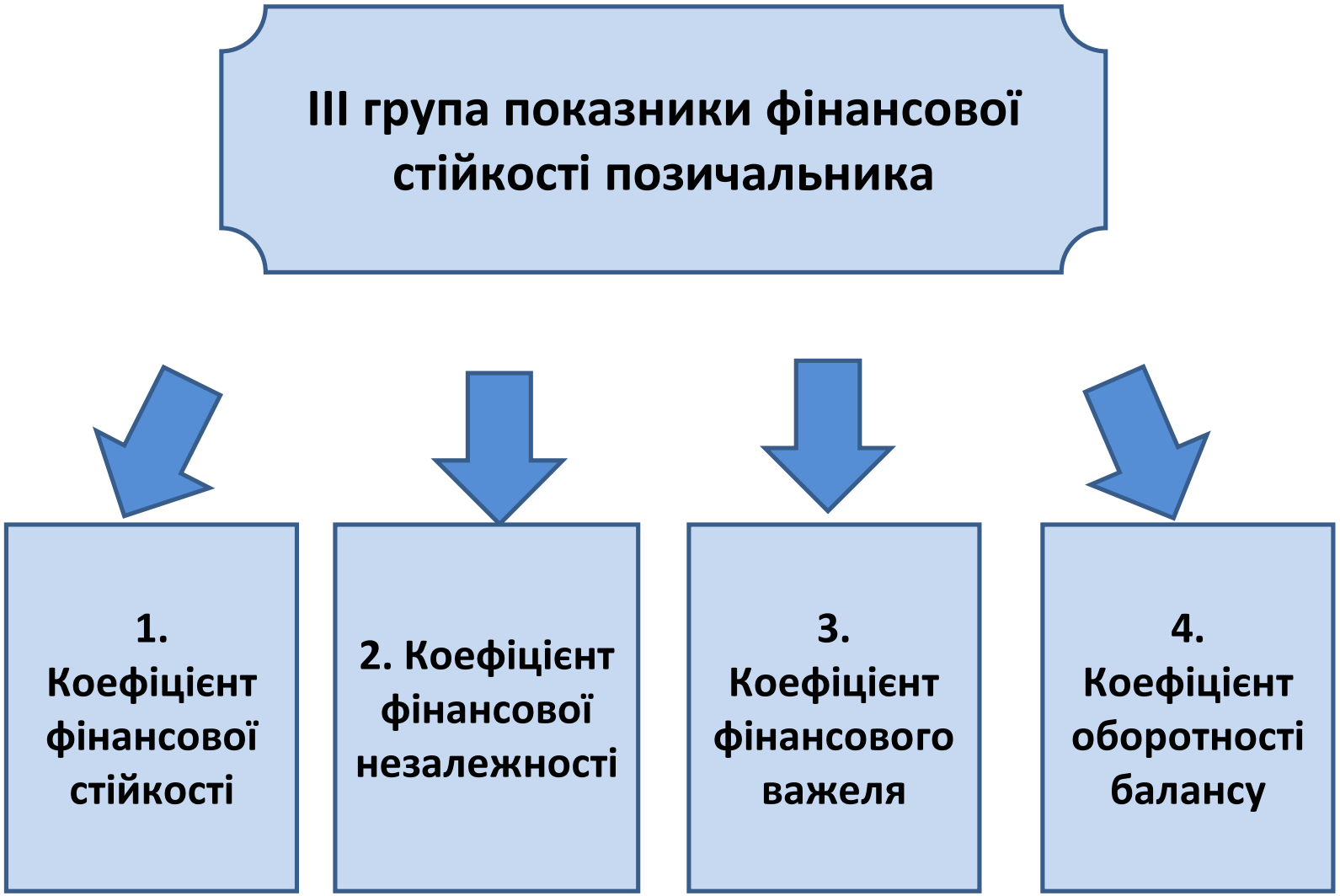
III група показники фінансової стійкості позичальника
1. Коефіцієнт фінансової стійкості
2. Коефіцієнт фінансової незалежності
3. Коефіцієнт фінансового важеля
4. Коефіцієнт оборотності балансу

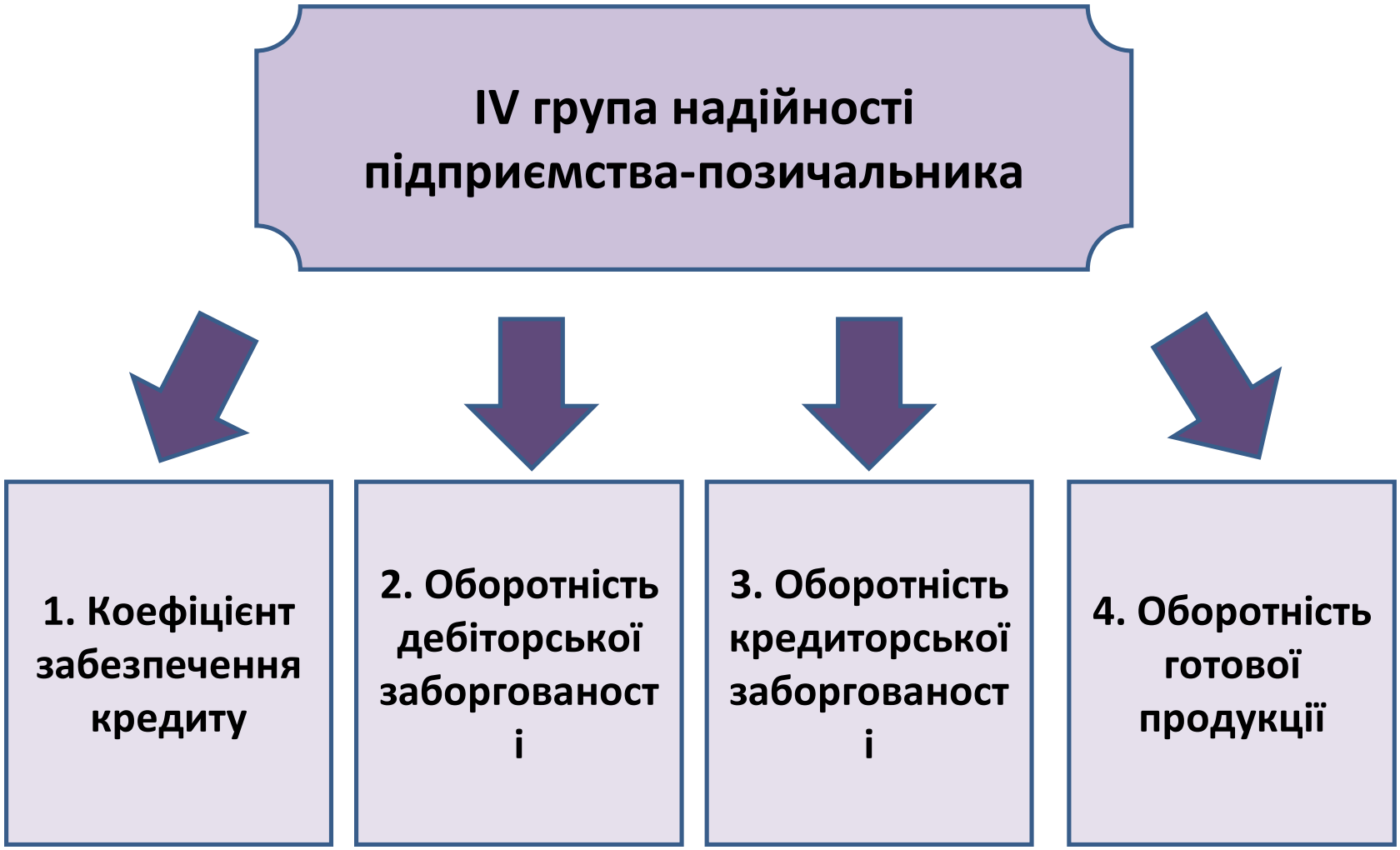
IV група надійності підприємства-позичальника
1. Коефіцієнт забезпечення кредиту
2. Оборотність дебіторської заборгованості
3. Оборотність кредиторської заборгованості
4. Оборотність готової продукції

Порядок визначення інтегрованого показника

1. Проведення оцінки розрахункових фактичних значень

2. Розрахункові значення коефіцієнтів вносяться до спеціальної таблиці

3. Отримана оцінка помножується на вагове значення коефіцієнта

4. Сума значень по кожній групі помножується на вагомий коефіцієнт групи

5. Визначається сума значень усіх груп (S)

6. Виходячи із значення (S) визначається клас позичальника

Рейтингова шкала для визначення класу позичальника

Значення інтегрованого показника	Клас
Понад 200	А
Від 160 до 200	Б
Від 135 до 160	В
Від 110 до 135	Г
Менше 110	Д